

VII. ÉVFOLYAM.
1918

MARCUS
MEGJELENIK
MINDEN-HÓ-
ELSEJÉN.

MARCUS ES JÓVÓ

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁR-
SZADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYOIRAT.
AZ ORSZÁGI KULTURISZÖVETSEGGEL KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTI
DR. PATAI JÓZSEF

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Patai József: Fohász. (Vers)	83	Dr. Venetiáner Lajos: Rossheimi József a	
Dr. Kohlbach Bertalan: A 78. Zsoltár	81	szoszólo	99
Várnai Zseni: Te őszi ég... (Vers)	86	Jávor Bella: A Gyermekek	101
Peterdi Andor verseiből:		Dr. Szabó Géza: Weinwurm Frigyes	103
A sátor	86	A Mult és Jövő művésztje	104
Szobám kimeszelném	86	OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAÍRÓK.	
Dr. Hevesi Simon: A Kohelet III.	87	Solem Aléchem: Bevonulás Berdicsewbe.	
Kiss Arnold verseiből:		(Fordította: Lukács Zoltán)	106
Ősz hajszálak.	90	TOLLHEGYRŐL. (Secundus)	
Mulandóság	90	Solem Aléchem: A kincs. Morál	110
Patai József: Hámán fiai	90	KRÓNKA ÉS SZEMLE.	
Csillag Lipót: Mint édesatyám. (Vers)	92	Magyar Zsidó Irodalmi Alap. — Dr. E.	
Hevesi Ferenc: Uriel	93	W. Tschlenow. — A Mult és Jövő	
Patai Edith: Eszter-képek	97	művésztje. — IMIT. felolvasása. —	
Avigdor Feuerstein: Szíveket csókolok.		Az Omike-menza-akademika ételmi-	
(Vers.) (Héberből ford.: Molnár Ernő)	97	szerkiosztója stb.	111
Jehuda Ibn Sabbatai: A négyülölő testa-		KÖZGAZDASÁG — HIRDETÉSEK.	
mentuma. (Vers.) (Héberből fordította:			
Patai József)	98		

ILLUSZTRÁCIÓK:

Eduard Armitage: Hámán kegyelmet kér		Florenzi iskola, XV. század: Eszter meg-	
Esztertől. (Műmelléklet)		koronázása	97
Nicolas Poussin (1594—1665): Eszter Ahas-		Paulo Veronese (1528—1588): Eszter Ahas-	
vérus előtt	85	vérus előtt	98
B. Picart (1663—1733): Hámán vezeti Mar-		Ernst Normand: Eszter vádolja Hámánt	99
dochái diadalmenetét	87	Rembrandt: Mardochái diadala	100
Ernest Normand: Az elűzött Vasti	89	J. Schrader: Eszter Ahasvéru előtt	102
Frans Franck (1542—1616): Eszter törté-		Weinwurm Frigyes műépítész	103
nete	91	Weinwurm Frigyes: Lévai elesett hősök	
Filippino Lippi florencei iskola (1459—		emleke	104
1504): Eszter története.	93	— — Keszthelyi elesett hősök emléke	106
XVI. század, német iskola: Eszter törté-		— — Pápai elesett hősök emléke	107
nete	95	— — Limanovai elesett hősök emlékére	108
		— — Veszprémi elesett hősök emlékére	109

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS
KRITIKAI FOLYÓIRAT. AZ ORSZÁGOS MAGYAR IZR.
KÖZMÍVELŐDÉSI EGYESÜLET KULTÚRBIZOTTSÁGA
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

Megjelenik minden hó elsején. Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Budapest, VI. kerület, Podmaniczky-utca 6. szám.
Telefon: 146-92. Előfizetési ár egész évre: 30 korona.
Díszkiadásban 40 korona. Omiketagság 4 koronával több.

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF. * VIII. ÉVFOLYAM, 1918. MÁRCIUS.

PATAI JÓZSEF: FOHÁSZ

A Mult és Jövő művésztjén elmondotta: JÁSZAI MARI

Ki fönt a mennyben örök dicssugárba
Ragyogva trónolsz csillagszéken,
Kit áldva zeng világok miriádja,
Oh, hallgasd meg bús, esdő énekem!
Im' félve, reszketőn Elédbe lépek,
Tömjén helyett csak e dalt hozhatom,
E dalt, mit lelkem mélyiből kitépek
Szent áldozatként szent, bús Szombaton.

Dalolni vágyom, oh, dalolni jöttem
Békének, nyugalomnak ünnepén...
De ádáz harc zajong im' körülöttem,
És vergődést, sikoltást hallok én...
Dalolni vágytam háladalt Te néked,
S im' könnyet kell Elédbe ontanom,
Könnyet, hisz vérzik még sebéből néped,
Mely nem pihenhet gyötrött Szombaton...

Dalolni vágytam... s ajkamon az ének
Im' fájó, méla siralomra vált,
A szálló sóhajok szívembe érnek
S a szenvedőknek hallom jajsavát.
Künn dül a küzdelem s a csatatérre
Rohannak dörén, rohannak vakon,
És omlik ezer áldozatnak vére,
Még nincsen béke áldott Szombaton!...

Még dül a harc és marcangolva, tépve
Egymásra törnek szűnös-szüntelen...
Még nincsen nyugalom, még nincsen béke,
Még dül a vívódás, a küzdelem!
Milliókat üldöz kétség viharzása
És nincsen menedék, nincs oltalom;
Millióknak lelke sóvárg megváltásra,
Szent pirkadásra új, nagy Szombaton!...

...Ki fönt a mennyben örök dicssugárba
Ragyogva trónolsz csillagszéken,
Kit áldva zeng világok miriádja,
Te hozzád száll könnyörgő énekem.
Milliók fohásza esdekel dalomban,
Milliókért hív egy gyarló por-atom...
Ki fényben trónolsz örök irgalomban,
Oh, hallgass meg kegyelmes Szombaton!

Az ember, teremtményid koronája,
Kit, Isten! képmásodra alkotál,
Útját sötétben tévelyegve járja,
Keresve, űzve célt és nem talál.
Még vad tusában küzd a fény az árnyal,
Az éj még mindent vak homályba von...
És elbukik, ki magasabbra szárnyal...
Oh, küldj sugárt derengő Szombaton!...

Oh, küldj sugárt, tündöklőn ragyogtatva,
Oszoljon szét a homályülte éj!...
Vezesd az embert, vezesd új utakra,
Új ösvényekre, büszke cél felé...
Oh, mondd, Isten, a nagy parancsot újra:
„Legyen világosság!” mint akkoron...
S minden homályra és minden borúra
Aradjon fény, sugárzó Szombaton!...

Oh, legyen világosság, legyen béke,
Aradjon szét a mindenség felett;
S a szenvedések viharverte népe
Találjon enyhe, áldott menhelyet!
Legyen világosság, ragyogjon, égjen,
Mint teremteskor, a nagy ősnapon...
Oh, aradjon szerte a mindenségen
Szent örök Béke, örök Szombaton!...

DR. KOHLBACH BERTALAN: A 78.
ZSOLTÁR (EMLÉKKÖNYVEMBŐL)

Ünn jártunk a hótakarta budai hegyeken. Meg-megálltunk, hogy gyönyörködjünk a kék égben, hogy csodáljuk a Dobogókőig meglátott domb- és hegyvidék színpompáját. Amott váltakoztak fehér hófoltok sötétzöld fenyvesek, rozsdásbarna lomb színfoltjaival. Kopár fák meredeztek a hegyoldalon és hátán, csak a vén tölgyek ágazatában élősködött a titokzatos fagyöngy örökzöld, mintegy bőrből metszett tojásdad leveleivel és igen magasan a napban tündökölt ezernyi aranysárga bogyó.

Kossuth Lajos mellszobra körül hivatott a sok pad, hogy sütkérezzünk a januári nap különösen igen meleg sugaraiban. Letelepeltünk, csevegtünk, beszélgettünk és ekkor véletlenül kezembe került egy kéziratfoszlány; zsebemben felejtettem véletlenül.

Egy megtérés története volt.

Szélnek eregettem a papírfoszlányt, a néhai Normafa felé vihette; nem kutatom, mi célja a szélnek, hiszen épp oly kevésbé kutatható ez, minthogy mi célja ama véres forgatagnak, amely most milliónyi ép, ifjú, életerős embert felkap és hajt a néhaiság felé.

„Azt hittem, istenek vagytok, természetfölötti lénynek gyermekei mind, pedig mint emberek haltok meg, elenyésztek, mint bárki a volt nagyok között.”

Tudjátok, miért idézem a Zsoltárok e helyét? Közel van ahhoz a fejezethez, amely megadta az impulzust, az ösztönzést arra, hogy Paulusból megint Saulus legyen.

Szerzetes tanár lett... Fiatalon elkerült a Vág mellől, ahol özvegy édesanyja élt. Kis rőfös-kereskedése volt a katolikus templom körül épült földszintes bazárban. Üzlet üzlet mellett sorakozott; ott volt a sarki nagy fűszerüzlet a templomudvarba vezető kaputól jobbra; balra tőle Bacher Márkus kirakatos rövidárú üzlete; aztán sorakozott a sok keskeny bolt, amelyet a félkör baloldali szélén bezárt a városka legneves bádogosának a műhelye. Az üzletben többnyire az asszonyok működtek; a férjek mással foglalkoztak; az egyiknek a férje szeszgyáros volt, a másiknak bőrkereskedő, a harmadiknak az áldottemlékü, kiváló Sch... tanító; egy negyedik és ötödiknek férje otthon forgatta a nagy talmud-foliánsokat, míg neje a boltban kiszolgált jámbor tót vevőit.

St... Csarne is ott kereste meg szűkös kenyerét; megosztották vele a tiszta, szép, világos lakását a Rét-utca egyik első emeletén Hanna édes és Juli fogadott leánya. Ezek is hozzájárultak a háztartáshoz; szorgalmasan varrogattak, hímezgettek. Különösen szorgalmas

volt a feketehajú, szelíd Juli. Hanna inkább álmodott bátyjáról, aki rendkívül képzett, tudós ember volt, de egyszerre csak eltűnt. Csak halották, hogy mostani neve Pál és hogy szerzetes lett.

Mint régen általában, és ma a konzervatív körökben, a hitehagyás a családra nézve halált jelentett és jelent, Paulust többé szülővárosában nem látták; nevét nem említették. Csak meghitt körben szólt róla Hanna, ha ráneheztek a gondok: csak tudná, hol van most Pál; az segítene szegény anyján, mert hiszen jó fiú, segítene rajta, mert hiszen jó testvér; csak nem mer hazaírni, mert hiszen rájuk nézve — halott.

Pedig jót tett tanárkodása helyén zsidókkal; jó barátságban is élt a kis város rabbijával a szerzetes gimnáziumi tanár; később együtt működtek újra az Al-Duna egyik kultúrvárosában...

S találkoztam egyszer egy öreg, ezüstszakállú zsidóval; nem tudták, honnét került oda, ki a családja. Soha sem beszélt róla. Szegény ember volt, de büszke; alamizsnát elfogadni nem akart; tanította a zsidó gyermekeket a héber olvasásra; áhitattal bogozta a horgolt vagy vászonból kivágott kis talliszra a nyolcszállas rojtokat, a ciciszt; eljárt reggel, este templomba; odaült az asztal mellé a béth-hamidrasban, ahol néhány talmudista hézköznapon, a délutáni mincha- és az esti máariv-ima közt tanulmányozott egy-egy misna-szakaszt.

Senki sem kutatta titkát, hiszen volt családi rendes neve; ha a tóra elé járult, Avigdor, Sámuel fia volt.

Egy téli este panaszkodott a minjan előtt, hogy hideglelése van, fázik, hazamegy; majd csak reggelre jól lesz; bejön imára. De hazamenés előtt megkérte a templom és egyúttal a chevra szolgáját, reb Airn (= Aharon)-t: ha nem találja eljönni, nézzen oda a Rindauernéhez oda a Rét-utcába, a végén, hiszen tudja, az innenső Ullmann-házba...

Reggel a januári hidegben, fagyban tipegtek az öregek és még jámborabb emberek a beth-hamidrásba reggeli imádságra, haskómóhoz. Jobban érezték magukat a kis, meleg szobában, mint a nagytemplomban; meghittebb volt nyáron is, hát még télen.

A keleti fal mellett a sarokban volt az izzó vaskályha, a közepén a tóraszekrény, jobbra-balra tőle álló imaasztalkák (ständer); a sarokban karosszék a rabbi részére. A szoba közepén volt egy négyszögű asztal a tóra felolvasására és délután a misnájóth tanulmányozására szolgált; oldalt voltak lócák, a nyugati falat három ablak törte át, ezeken keresztül nézhetett az ember a rétre, a mezőre és rézsutosan a „béth-ólamra”, az örökkévalóság kertjére.

Az egyik ablak melletti szögletben volt a könyv(szefórim-)szekrény, már szegényes, mert

Nicolas Poussin (1594–1665): Esther vor Ahasverus

Nicolas Poussin (1594–1665): Eszter Ahasvérus előtt

hiszen honnét vette volna kölcsön a sok lamdan — és a lamdanim rendszerint szegények — a könyvet, ha nem vagy a beth-hammidrás vagy az özvegy „rebecenleben” (rabbiné) szefórim-szekrényéből; ott nem láncolták a pulpitushoz a könyveket.

Csütörtök reggel volt; ekkor a tórából is olvasnak egy szakaszt. A beth-hammidrás gondnoka, reb Avróhom Kircz körül néz, hogy ugyan kit tiszteljen meg a tóra elé járulásával; várakozóan néz reb God Halévi, reb Klaunemesz, r. Sabszaj stb., de ő mást keres. Oda kiált a sarokba: Nü Avigdor! de az nincs ott. Más mondja el az áldó mondatot Izrael kiválasztottságáról és a tórával való kitüntetéséről.

Tíz óra tájban bekopogtat reb Airn, megcsörgeti a perselyt és a kíváncsian, a haláltól remegő kérdésre válaszol: meghalt reb Avigdor, délután temetik. (Akkor még nem volt a 48 órai várakozás.)

A szegényes szobában a hálószekrényen volt egy „tehillim” zsoltsárgyönyv, a 78. Zsoltár mellett volt egy sárgult kis papírlap.

Azt kívánom, hogy anyám Csarne St... mellé temessenek. Sohasem felejtettem el őt, ha ki is

tagadott. Tudom, vérzett a szíve, miként az enyém is, őt a hit szakította el tőlem, engem a tudásvágy, nagyratörtem, elhagytam a hitem.

Nem kitüntetésre vágytam — szerzetes lettem iskolában töltöttem az időmet. Hitehagyott voltam színre, de volt hitfeleimet épp úgy szerettem, mint új hitem gyermekeit. Nem is volt okom, hogy visszatérjek őseim hitéhez, forma szerint is, hogy megtettem, csak azért van, hogy halálom után viszály ne támadjon tetemem fölött. Anyám mellett vagy ha már nem volna ott hely, vele szemben akarok feküdni, sírkövömön ne legyen egyéb, mint „ger cedek” (igaz megtért) és alatta apám neve.

S ha tudni akarjátok, mikor tértem vissza hozzátok?

Nyugtalan éjszakám volt... álmodtam édes anyámról. A patakon akart átmenni, csak keskeny palló vitt azon keresztül, két szál deszka korlát nélkül. Verbicére akart menni, hogy számomra, tanuló fia számára, onnét vaját, túróát hozzon. Csak rám gondolt, eltűnődve járt, egyszerre csak félrecsúszik és anyám a patakba esik... Fölriadtam álmomban..., gyertyát gyújtottam, körül néztem... cellámban találtam magam,

ágyam fölött a feszület — édes anyámért imádkoztam, elaludtam, de nem lehetett mély álom, mert emlékszem zsoltárookra, fellapoztam álmomban a zsoltárkönyvet, a 82-re esett pillantásom, de engem valami a 78. zsoltárhoz utalt: azt olvastam és felébredtem és íme még mindig ez a zsoltár volt, amely foglalkoztatott. S az nap — ki tudja, miképen tudta meg Hanna húgom a címemet — levelet kaptam: „Magam vagyok csak, Pál; anyánk e héten meghalt, Juli már egy évvel ezelőtt férjhez ment Miskolcra.“

S a 78. Zsoltár el nem hagyott azóta. Tanárkodtam másutt, Hanna húgomról meg nem feledkeztem, de az a 78. Zsoltár tanulságával és még inkább refrénjével egyre kísért engem: Meg nem tartották isten szövetségét és a tóra útjain járni vonakodtak... Mindamellett tovább is vétkeztek és csodáiban nem hittek... Kísértésbe hozták istent, ellene szegültek és tanulságait meg nem fogadták... de ő csak kiválasztotta Juda törzsét, Sión hegyét, amelyet megszeretett...

„A seveith jehudá“-hoz, Juda törzséhez, tartozom én is, ha nekem is szólt a 78. Zsoltár refánje.

Megértettem: anyám hívott akkor éjjel... helyette, néma ajkai helyett két zsoltár, a 82. és különösen a 78. figyelmeztetett kötelességemre; íme! most követlek, te 78. Zsoltár! Megtértem... temessetek őseim temetkező helyére!...

S a tehillim-könyvet — meglepetten értesült — húga odaajándékozta a béth-hammidrásnak. Abból fohászkodnak nagybetegért, inségidejében.

A temetést követő istentiszteleten, a mincha és máariv közt elolvasott misnaszakasz után r. Avigdorra is gondolt r. Jomen, amikor elkezdte: jiszgaddal véjiszkaddés smé rabba...

A sírkövére nem került a ger cedek, hanem régi neve: így kívánta a húga, aki nemsokára követte Paulus bátyját.

VÁRNAI ZSENI: TE ŐSZI ÉG . . .

Te őszi ég, szívemmel bús rokon
Borulj fölém, takarjon el borúd
És éltemet, mely immár elborult,
Dajkáljad ó az örök télbe át.

Vedd éltemet, e lombjavesztett fát
S mi rajt maradt még, pár levélnyi ék
Taroljad le, mint vihardult vidék,
Kopár legyen és égnek meredő.

Mint egy örökkön alvó temető,
Ahova nem jut se tavasz, se nap,
Olyan legyen, vagy tán még zordonabb,
Hogy még a bosszús Istennek is fájjon.

PETERDI ANDOR VERSEIBŐL¹

A SÁTOR.

Határtalan, uram, a sátorod.
Világunk benne vándorol, forog,
A Montblanc, tenger és ősrengeteg:
Atomnyi pontok csupán teneked.
Határtalan, uram, a sátorod.

A bolygók ezre mind alatta száll,
Akár fölöttünk vonuló madár
S a boltján: égő csillagtáborok,
A Hold s a Nap, mely örökké lobog.
Határtalan, uram, a sátorod.

Te akaratos, hogy sátrunk legyen,
Bizonyoság rá e sátras végtelen.
A száműzöttek és zarándokok,
Lelnek itt oltalmat és hajlokot.
Határtalan, uram, a sátorod.

Virágos völgyek és márványhegyek
Elütik a sátorszőnyeged
És zsoltárral dicsérnek pásztorok,
Ha kél a nap, vagy ha leáldozott.
Határtalan, uram, a sátorod.

Mi is építünk, mi is emelünk,
Uram bocsá', hogy másolni merünk.
Kezünk alkotta múltó sátorok
Ma épek, holnap szétdúló romok,
Miket befuj, betemet a homok.

Határtalan, uram, a sátorod!

SZOBÁM KIMESZELNÉM.

Szobám kimeszelném patyolat fehérre
Es megzsindelyezném kunyhóm tetejét,
Búzát is vetnék kalácsra, kenyérre
S mákkal bevetném a kertem felét.

Padot faragnék a ház elé szépet,
Hogy odaülhessünk, ha az est leszáll
S ott mondanék régi, szomorú meséket,
Hősük lenne Mózes, Eszter, Mordecháj.

És mikor a falut a sötét elnyelte
S ezüst sarló úszik csillagos egén,
Uram, én két kezem a magasba emelve
A te irtalmadat forrón esdeném.

De vándor vagyok, akit űznek, hajszoznak,
Se földem, se házam, se kocsim, lovam,
Ma itt vagyok s élek, de ki tudja holnap,
Hol hajtom le árva fejem komoran.

Azért nem meszelek, se nem zsindelyezek,
Padot se faragok a házam elé,
Elélünk úgy, ahogy, amíg nem kergetnek
Megint csak közelebb a temető felé...

¹ A kiváló költőnek sajtó alatt levő költeményes kötetéből.

DR. HEVESI SIMON: A KOHELET. III.

Pesszimizmusának fokozott hangulatába kapcsolódik bele az a megállapítása is, hogy az elveknek relatív értéke van, hogy nincs abszolút igazság és abszolút erkölcsi elv, hanem minden az időhöz van kötve és az időtől függ. „Mindennek megvan a maga ideje és időszaka van minden irányzatnak a nap alatt!” (3, 1) „Úgy, amint ideje van a születésnek és a halálnak, úgy van idő, amikor ültetni kell és van idő, amikor gyomlálni, nyűni, kihuzgálni kell az ültetteket. Van idő, amikor ölni kell és van idő, amikor gyógyítani kell, van idő, amikor rombolni kell és van idő, amikor építeni kell, van idő, amikor sírni kell és van idő, amikor örülni kell, van idő, amikor hallgatni kell és van idő, amikor beszélni kell, van idő, amikor a háború kötelesség és van idő, amikor kötelesség a béke!...” Ki tagadhatná, hogy ezen erkölcsi antinomiák ellentétes párjaiban minden tételnek megvan a maga helyessége, jogossága és relatív igazsága — de csak relatív igazsága, mely fölött az időpont határoz —; csak hogy ha egyszer ez helyes, másszor az, és minden erkölcsi érték az idő lengésével változik, akkor micsoda édes birtoka

van a cselekvőnek, a küzdőnek, aki nyugalma-ról lemond, boldogságát föláldozza, aki valamely időben a kor értelmében dolgozik, alkot, tülekedik, szenved, ha még az a vigasztalása sincsen, hogy amiért küzd és fáradozik, az abszolút érték. Má jiszrón hoószé baaser hu omél — mi előnye van, mije van a fáradozónak abban, amiben gyötrődik? (3, 9) Igaz, a relativitás beállításának és antinomiák föllállításának van másfelé néző Jánusz-arca is, mert ez az egész dolog egy nagyszerű megállapítás és csak érett korok gondolkodása tud eljutni a relativitás fogalmáig, — de itt még ez a gondolatkomplexum beleszövődik a pesszimizmus alaphangulatába! Hogy egyéb konzekvenciákat is le tud vonni belőle a mélyeszű szerző, annak igazolására legyen elég utalnom e későbbi szavakra: „ha csak a törvényt megörzi valaki, már nem ismer rossz dolgot, az időpontot pedig és a törvényt a bölcsnek elméje ismeri föl, mert minden irányzatnak van ideje és törvénye, éppen azért, mert az ember rosszassága túlnagy órajta!” (8, 5-6.)

Ami az emberek rosszasságát illeti, az is mint egy része ama történéseknek a nap alatt, megutáltathatja az igaz ember érző kedélyével és pokollá teheti az életet. Hamlet töprengései híres monológjában „a szív keservét, a test eredendő természetes rázkódtatásait, a kor gúnycsapásait,

B. Picart (1663—1733) : Der Triumph Mardochois

B. Picart (1663- 1733) : Hámán vezeti Mardochái diadalmenetét

zsarnok bosszúját, gőgös ember dölyfét, a hivatalnok packázásait és mind a rúgást, mellyel méltatlanok bántalmazzák a tűrő érdemet s a terheket, miket az ember hord izzadva, nyögve élte fáradozmain“ fölpanaszolva, nem festik e földi poklot élénkebb színekkel, mint Kohelet, mikor a zsarnokságról és elnyomásról és a hatalmasok bűneiről beszél. „Még valamit láttam a nap alatt; a jog helyén ott van a gonoszság és az igazság helyén megint ott van a gonoszság!“ És ezzel szemben nem nyújt vigasztalást, hogy „az Isten majd ítéletet lát az igaz és a gonosz fölött, mert van ott idő mindenre.“ Hiszen az igaznak és a gonosznak végsorsa egy, mert ki tudja, hogy az ember lelke fölszáll-e a magasba? „És megújra láttam én — úgymond — az elnyomottak könnyeit, ami történik a nap alatt és íme az elnyomottak könnyei! — és nincs vigasztalójuk és elnyomóik kezéből megmenteni őket nincs erő és nincs, aki vigasztalná őket. Azért magasztalom én a halottakat, akik meghaltak rég, többre tartva őket, mint az élőket, akik még mindig élnek és mind a kettőnél jobb annak, aki egyáltalán nem volt és nem látta azt a végbemenő rosszat, ami végbemén a nap alatt.“ (V. ö. 3, 17–4, 4.) Majd a dolgok szövevényén keresztüllátó bölcsességgel így szól: „Továbbá láttam én mind a bajt és minden előkészítését a történésnek, hogy ez nem egyéb mint az ember rivalitása az ő társával; ez is hiúság és üres káprázat!“ (4, 5.) De sardonikussá válik az ő beszéde és itt mutatja stílusának félelmes életét, mikor azt mondja (5, 7): „Ha a szegénynek elnyomását és a jogon meg az igazságon elkövetett erőszakos rablást látod az országban, ne csodálkozz az irányzaton, ez onnan van, hogy a magas fölött magasabb örködik és még magasabbak vannak fölöttük!“ Metsző gúnnyal vág bele a hivatalnoki hierarchia bűnösségébe és gyámoltalanságába. Csak ott válik kissé óvatosabbá stílusa, ahol a királyról vagy a királyokról van szó, olyankor tud homályosan írni és ezek a helyek adnak legtöbb fejtörést az exegetáknak, holott elég áttetszőek és nem takarják el teljesen a gondolatot. A világosabb kijelentések közül való ez is: „Van egy szerencsétlen dolog, amit láttam a nap alatt, aminek olyan színe van, mint az *Uralkodó elől kiinduló tévedésnek*“ (10, 5) és ennek a kijelentésnek a folytatás ad tartalmat: „A botorság magas polcra lesz helyezve, míg nagyok és dúsak alacsony helyen maradnak! Láttam szolgákat lovakon ülve és fejedelmeket, akik szolgálkként jártak a földön.“ Egyáltalán a földi dolgokat elviselhetetlenné teszi és azok kuszaságát tetézi a nem rátermettek, a nem arravalók szereplése. „Megintelen láttam a nap alatt, hogy nem a könnyűlábúakra van bízva a futás, nem a hősökre a háború, nem a bölcséké a kenyér, nem az értelmeseké a gazdagság, nem a tudóké a

grácia, hanem idő és vakeset dönti el mindezt!“ (9, 11.) De hiszen így jár el a halál is. „Hiszen a maga *idejét* se tudja az ember — mint a halak, amelyeket megfognak veszedelmes hálóban és mint a madarak, melyek megakadnak a kelepccén, úgy lesznek törbe fogva az ember fiai a veszedelem idején, mikor rájuk esik hirtelen!“ (9, 12.) Megfigyeli Kohelet azt is, hogyan gyarapodott a balság az ember számára és minők az élet tüneményei, „amióta ember uralkodik ember fölött annak kárára“ (8, 9.) Figyelemmel kíséri a politikai fölbuzdulások és lelkesedések buborékainak szétpattanását, a nagy kiábrándulásokat, melyek a nagy várakozásokat követni szokták. A politikai forrongásokat és változásokat, a hatalom eltolódásait nagy örömmel köszöntik, aztán ez az öröm szertepukkan. Egészen gyanútlanul, ártatlan szentenciákkal kezdi ezt a fejtegetést, amely bizony homályos, mert nagyokról és hatalmasokról van benne szó. Elmélkedik arról, hogy milyen jó, ha ketten együtt vannak, de magában csöndesen már arra gondol, hogyha az előbbi általános erkölcsi tétel helyes, az se lesz nagy szerencsétlenség, ha két fiatal testvér együtt fog uralkodni és megosztja a királyi hatalmat. Az idősebbik előbb jut majd trónra és leszorítja a hatalom polcáról a botor, vén királyt, aki már nem tud elővigyázatos lenni, de a bölcs Kohelet már látja a második fiút is, aki helyét elfoglalja. A tömegek vele mennek ujjongó lelkesedéssel, „nincs vége a tömegnek, hisz azelőtt is mindig úgy volt — és a későbbiek már nem fognak örövendeni vele, mert ez is merő káprázat és üresség!“ (4, 16.)

Arról sem feledkezik meg Kohelet szerzője, ami a bibliai gondolkodók töprengéseinek sokszor felölelt tárgya volt, hogy t. i. az ártatlan, a jámbor szenved, a bűnös boldogságban dőzsöl és a sors sokszor igazságtalan és közömbös az ember erkölcsi értékével szemben. „Van egy kábaság, ami megtörténik a földön, hogy ugyanis vannak igazak a földön, akiket a gonoszok cselekedetei szerint ér utól a sors és vannak gonoszok, akiket az igazak cselekedetei szerint ér; mondtam szívemben: ez is kábaság!“

Az is nagyon szomorú dolog, hogy valaki a legjobb szándékkal foglalkozik valamivel és a dolgok maliciája folytán, az objektum kajánsága révén megsebesül bele. „Aki valamely gödröt ás, beleesik, aki lebontja a kaktuszerítés vastag falát, megmarja a kigyó.“ A leghasznosabb és legártatlanabb foglalkozások mellett és mélyében ott ólálkodik a meg nem érdemelt veszély. „Aki köveket fejt, megsebesül általuk, aki fát hasogat, veszélyben forog, ha tompa a vas és ő nem kovácsolta meg életét és erőfeszítéssel dolgozik, noha az előkészítés fölénye bölcsesség.“ S a közélet emberei is így hanyatlanak el. (10, 7–10) Nemes munkájukban az állandó veszély veszi őket körül, mint a nagy német költő

Ernest Normand : Vasti verlassen

Ernest Normand : Az elüzött Vasti

mondja: „um der Grösse Adlerflügel windet sich verräthrisch die Gefahr.“ Nem elég, hogy az élet amúgy is sanyarú, a várható bajokon kívül nem vélt veszedelmek settenkednek a gyanutlan munkás ember körül és jóracélzó munkája alvó kígyók sziszegését ébreszti fel!

És az asszony! Egyszer azt mondja Kohelet: láss boldog életet asszonnyal, akit szeretsz, máskor meg azt mondja: Találom én keserűbbnek a halálnál az asszonyt, akinek a szíve csupa kelepce és háló, bilincsek a karjai, aki kedves Isten előtt, meneküljön tőle és aki bűnös, legyen megfogva általa. Az asszonyi szív nárdusszelencéjéből se árad mindig boldogság az emberre, hanem sok gyötrelem és kínszenvedés pokoli fájdalom száll ki belőle az életbe. Ez is kétágú antinómia és bizonyára mind a kettő igaz. Mint egy rikoltó színfoltot dobja pesszimizmusának szomorú rajzába, egy világot lángbaborító tűzvész színeivel a szörnyű asszonyt, a boldogtalanságot teremtő, az intrikus, a nagyravágyó asszonyok típusát, a Dejanirák, a Semiramisok, a Nitokrisek szörnyeteg testvérét, a pokolvérű asszonyt, birodalmak fölforgatóját és családi tűzhelyek megrontóját.

Hogy a vagyon is sokszor szerencsétlenséget hoz tulajdonosára és van vagyon, mely fenn van tartva urának vesztére és hogy a gazdagságot, noha megvan, nem tudja az ember ki-

élni, sokszor a maga fukarságával változtatja teherré, az sem utolsó illusztrációja a földi dolgok hívságos voltának. De a nagyobb bajok közé tartozik, hogyha a bölcs ember dolgozik és jót akar, a balga, a korlátolt eszű vagy gonosz ember elronthatja azt, hiábavalóvá teszi a bölcsnek erőlködését az otromba dőreség és a szemérmetlen konokság insolens avatkozása és vastag esetlen butasága és rosszasa. „Többet ér ugyan a bölcsesség a hadifegyvernél, de egy gonosztevő sok jót tönkretelhet. A döglött légy bűdössé teszi, megevesíti a finom fűszeres olajat, azt, ami drágább bölcsességnél és dicsőségnél — egy csöpp ostobaság!” (9, 18–10, 1.) És amit az ember elrontott, ember nem hozhatja rendbe, de azt se, amit az Isten rossznak hagyott. „Nézd az Istennek művét, ugyan ki tudja kiegyenesíteni, rendbehozni, amit ő elgörbített?” Így visszatérünk a kiinduló ponthoz: (1, 15.) „Ami egyszer el van hibázva, nem lehet helyrehozni és ahol hiány van, nem lehet jóváolvasni!” Ilyen nem rózsás és nem mosolygó életlátásból tekint ki a Kohelet — Isten felé!

(Folytatjuk.)

Gyűjtsük össze a Mult és Jövő példányait és az év végén hatalmas albumunk lesz. Bekötési tábla 5 kor.

KISS ARNOLD VERSEIBŐL ŐSZ HAJSZÁLAK.

Es szól az első:

Korán lopódtam fejed dús hajába,
Az ifjúságod derűs hajnalába,
Mikor a szíved a tavaszt köszönté:
Havát csalódás fűrtjeidre önté.

A második szól:

Sírásból szőttek, könnyek sugarából,
Egy titkos bánat fölzokogva vádol,
Sok hajnalon csak sóhajra ébredtem,
Te halvány lettél s én megfehéredtem.

Beszél a harmadik:

Alig volt reggel s rád esett az alkony,
Erőd meglankadt száz viharos harcon.
Oh, hová szállt hited, reményed, álmod?
En siratom a hűtlen ifjúságod.

Szólnak a többiek:

Gyorsan jövünk és többen leszünk egyre...
Úgy szállunk rád, mint sirályok kerengve:
Fehér madarak elhagyott vitorlán,
Ha téli szellő zúg a hegyek ormán.

Míg rádborulunk ezüst koszorúval,
Sápadt virággal, gyászfekete búval,
Merengő álmok fáradt szenvedője...
Halottas gályán csöndes szemfedőre.

MULANDÓSÁG.

És újra jönnek nagy, halottas árnyak
És szél süvít és jajgatnak az erdők
S az ónos ködben sötét hollók szállnak.

És újra búgnak fekete harangok,
Kopár fagalyak, zörrenő falombok,
Sikoltó, gyászos, halkmorajló hangok.

És láthatatlan ravatalos ácsok
Egy óriási koporsót gyalulnak
És temetik a dalt, örömet, álmot.

Ezerszer mindig változatlan rendben
Jó hervadás és elmulik az élet
És nemzedékek tűnnek, jönnek csendben.

Az ifjak egykor borús vénnek lesznek
És elfáradnak és pihenni térnek
És nélkülök is sírnak és nevetnek.

A régi sírás helyén újabb bánat
Új nemzedékek új könnyét fakasztja —
És tünt mosolyért új kacagás támad.

Miért a könnyek újratámadása?
S a kacagások újracsöndülése?
És hajnaloknak újravivása?

Mi elmegyünk egy örököszi este
S halálra fagy a kérdés ajakunkon,
Szívünk a rejtélyt hiába kereste —
Mi elmegyünk egy örököszi este.

PATAI JÓZSEF: HÁMÁN FIAI

— Anyám chászidmeséiből —

Valahányszor a Purim hónapjának újhordja beköszöntött, a dinavi cadik arca olyan volt, mintha kicserélték volna. Homlokának ráncai kisímultak, szeméről eltűnt a borongó fátyol (amint a beavattottak tudják, ez a fátyol mentette meg a híveket attól, hogy tekintetének tüze meg ne perzselje őket), ajkáról elszállt a kesernyés mosoly, amelyet oly sokan magyaráztak, de senki sem értett meg... Egész arcán boldog derű ült, amely lassanként örömmé, ujjongássá, mámorra fokozódott.

Mondhatatlan gyönyörrel legeltette szemeit a falakon, amelyeket hívei ilyenkor szebbnél szebb képekkel aggattak tele. De persze nem holmi szentségtelen festményekkel, hanem a Purim történetét ábrázoló pompás jelenetekkel. A király lakodalmát ünnepli Eszterrel, Hámán lepecsételteti Ahasverussal a végzést a zsidók kiirtásáról, Eszter és a gyászoló Mardochái találkozása, Eszter Ahasverus előtt, bőjtölő zsidók, Ahasverus Eszter lakomáján, Hámán megaláztatása, a bitófák, Mardochái diadala, Purimot ünneplő zsidók. És a caddik el-elmereng olykor egy-egy képen. Istenem, milyen csodák, milyen csodák és mégis hányszor ismétlődtek, hányszor ismétlődnek!...

És az alakok, amint nézi őket, elvesztik lassankint a vonásaikat, az egyes személyek jelképekké magasztosulnak, Hámán helyett az egész zsidógyűlölő világ áll előtte, Mardochái helyett az üldözött Izrael, Eszter helyett a népét oltalmazó Sechina... Egy pillanatra elkomorodik, aztán megpillantja szemközt az ajtó fölött lévő nagy betűket, amelyek az elpusztult Jeruzsálem emlékére hagyott festetlen sötétszürke folt helyén mintegy feléje intve hirdetik: „Mikor beköszönt Adár hónapja, örülni, vigadni kell!”...

És a dinavi cadik örül egész szívével, egész lelkével. És minél közelebb jön Purim napja, annál jobban vesz erőt rajta a mámor. Nehány nappal az ünnep előtt, de különösen Eszter bőjtjén, már alig bír magán uralkodni, izgatottan jár a szobájában fel és alá, tapsol, ujjong és mindenféle dalokat énekel, nótákat, amiket a parasztok dudorásznak az utcán, nótákat, amiknél a nép mulatni szokott a korcsmában, de persze a cadik héber szöveggel énekl...

Mikor pedig este a Megilla-olvasáshoz mentek, a cadik is vásárolt magának a templomudvaron egy kis kereplőt és valahányszor Hámán nevét hallotta, együtt kerepelt a gyerekekkel, akiket ilyenkor alig lehetett lecsitítani. Sohse olvasta a Megillát maga, mint a többi cadik, mert annyira izgatott volt, hogy attól kellett tar-

tani, olvasás közben kiszállhatna belőle a lelke a nagy örömtől . . .

Mikor másnap híveivel együtt a lakomához ült, már egészen ittas volt, pedig egy korty sem került még a szájába. Sőt megesett egyszer, hogy az egyik chászid megitta mindig a cadik poharából a bort észrevétlenül és a cadik mégis úgy lerészegedett, mintha ő itta volna meg...

Azután következtek a purimi tréfák. Jöttek az álarcosok és a cadik figyelemmel hallgatta játékukat, közben egyet-egyet kurjongatva.

Úgy éjfél tájban már várni kezdték a Purim legérdekesebb tréfáját, amit a cadik maga szokott rögtönözni. Tavaly levetette fehér selyemkaf tánját és odanyújtotta kíséző gabbejének:

— Vedd fel és tégy te mindent helyettem!

De szerencsére ez az állapot csak rövid ideig tartott, mert a gabbe, aki hirtelen, készületlenül ilyen nagy hatalomhoz jutott, majdnem felforgatta az egész világrendet . . .

Vajjon mit csinál majd a cadik az idén?

Az óra tizenkettőt ütött s a cadik megszólalt:

— Megyünk Ruszkára!

A chászidok ijedten néztek egymásra:

— Ruszkára, „Hámán fiai” közé?

— Hiszen Ruszkán, ha az oroszok meglátanak egy zsidót, agyonütik! — rémüldözött a másik.

— Tavaly a határuk felé közeledett szegény Reb Hersele és megkövezték.

— Ruszkára! És éjfélnél! És vasárnap!

— Együtt mulatoznak most ott mindnyájan a korcsmában!

— A duhajkodó emberek szét fognak bennünket tépni!

— Hiszen azt mondják, hogy husvétra be akarnak törni Dinavba, hogy legyilkolják a zsidókat!

A cadik nyugodtan ismételte:

— Megyünk Ruszkára!

Ki merne még kételkedni, ha a dinavi cadik kétszer mond valamit és még hozzá Purim este?! . . .

A gabbe megtette a kötelességét. Nemsokára készen állottak az udvaron a kocsik és a menet indulhatott. Az első kocsin legelül a cadik ült, mellette Reb Chajem, a muzsikos, aki há-

Frans Franck (1542–1616):
Die Geschichte Esthers

Frans Franck (1542–1616): Eszter története. Fent Eszter könyörög népéért
Lent Eszter bevádolja Hámánt, oldalt Mardochái diadalmenete, a háttérben Hámán kivégzése

rom társával együtt orosz parasztnótákat húzott az egész úton. A cadik kísérte őket énekkel és vele énekelt az egész menet. Akik pedig látomások látásához is értettek már valamit, észrevették, hogy a hold kibúvik a felhők közül és a holdban ül Dávid király és hegedül, és hegedűjén ugyanazt a nótát húzza, amit ők a kocsiban énekelnek...

Három óra tájban a ruszakai korcsmában nagy meglepetések történtek.

Az ajtó kinyílt és a duhajkodó parasztok nagy ámulatára belépett egy fehérselyemkaftános aggastyán, hosszú, fehér szakállán mintha borcseppek csillogtak volna és egész arca lángolt a mámortól. Mögötte jött négy zsidó muzsikos, félénken tipegtek be a pálinkagőzös nagy terembe, hol a mulatozó parasztok anynyian voltak, hogy többen már el sem fértek volna. A többi hívek künt maradtak és a nyitott ajtónál várták az eseményeket.

A parasztok álmélkodva néztek egymásra. A nagy meglepetéstől nem bírtak szóhoz sem jutni. Némán helyet engedtek a furcsa vendégeknek. A cadik pedig odaszólt Reb Chajem muzsikusnak:

— Nótát!

És még mielőtt a muzsikusok hozzáfoghattak volna, rázendített a cadik az eltiltott híres nótára:

Beteg szegény az Atyuska,
Felvidítja bomba, puská...

A parasztok összebujtak.

— Kéme! — suttogta halkan az egyik. — Álarcos kéme!

— Vigyázzunk! — adták szájról szájra: — Vigyázzunk!

A cadik pedig befejezte a rettegett nótát, aztán a parasztok felé fordult.

— Hát ti nem tudtok mulatni? Hát nektek muzsikusaitok sincsenek? Hej, Vaszil, korcsmáros! bort mindenkinek! itt a bankó!

A poharak megteltek borral, az égető pálinkához szokott parasztok habozva, félénken nyúltak a drága, pazar italhoz, egyike-másika mégis meg merte kockáztatni, felhajtotta, példáját követték aztán a többiek is. Reb Chajem, a muzsikos és bandája víg nótába kezdett, a cadik pedig megfogta karjánál az egyik öreg parasztot.

— Hej, hogy hívnak?

— Matyu.

— Jer táncolni, Matyu!

És a cadik átkarolta a derekát és vitte táncolni.

Nóta nótát követett. A meglepetést elkergette a bor. Lassan izzani kezdett a hangulat, de amikor a parasztok a történeteket átgondolhatták volna, már mindegyikük ott táncolt egy-egy chászid karján. Közben pedig kihörpintettek egy-egy teli poharat és a cadik kocintott mindegyikkel.

— De jól tudjátok a nótáinkat! — szólott meghatottan az öreg Matyu. — Isten tartson meg benneteket.

— Isten tartson meg benneteket! — felelt a cadik. — Tudjátok-e, hogy ma Purim van?

A mámoros parasztok nem értették a kérdést. És a cadik ismételte.

— Zsidó ünnep. Hámán el akart bennünket pusztítani.

— Akasztófárávaló! — kiáltotta a felhevült Matyu.

— Fel is akasztották! — feleli a gabbe.

Reb Chajem muzsikos bandája megint új nótára zendített és az egész társaság ismét táncra perdült.

Hajnalgig tartott a mulatság. Mikor pirkadni kezdett, a cadik a kocsis után kiáltott és a társaság elindult hazafelé. A parasztok önfeledten kísérték a falu végéig. A friss hajnali szél megcsapta arcukat, s kiszívta belőle a mámort. A parasztok visszafordultak lesütött szemekkel. A cadik pedig odaszólt híveinek:

— Későn érkezünk haza, imádkozzuk a „Semá“-t.

Mikor hazaérkeztek, a cadik a köréje gyűlt híveknek a következőket mondotta:

— Sokan csodálkoztok, úgy-e, sokan féltek, hogy vétkeztetek? Hiszen tudjátok, hogy a midrás szerint azért fenyegette akkor őseinket a veszedelem, mert ettek Ahasverus lakomájából és ittak Ahasverus borából. Én meg azt mondom nektek: amit mi az éjjel tettünk, szebb cselekedet volt, mint akkor Mardochái és Eszter bőjtölése és a mi Purimunk nagyobb volt, mint akkor Mardochái és Eszter Purimja...

Mert ti nem tudjátok, mit tettek volna Hámán fiai...

CSILLAG LIPÓT: MINT ÉDESATYÁM

Mint édesatyám egykor engem
Tanítgatott, becézgetett,
Eltréfált, játszadozott velem —
Épp úgy cselekszem én veled.

Miként ő küzdött, fáradozott,
Szebb, jobb jövőm reményiben,
Úgy küzdök, szenvedek te érted,
Teérted, drága gyermekem.

Ha megbántanak, óh mily gyakran...
Az álnok, rideg emberek,
Mint ő... reá s reád gondolok:
Multért, jövőért szenvedek.

... És hogyha érted imádkozom,
Aggódó szívvel rebegem:
Imám, mint jó atyámé értem,
Teérted meddő ne legyen!

Filippino Lippi (1459–1504): Die Geschichte Esthers

Filippino Lippi florencei iskola (1459–1504): Eszter története

HEVESI FERENC: URIEL

öljajdult. A szíve ezer sebe megint sajogni kezdett, lelke borzasztó szenvedése, bánat, szégyen, fájdalom s az elhagyottság érzete mind tudatossá vált most előtte. Fájt neki az öröm, fájt neki az élet, fájt minden. Ráeszmélt, hogy nincs köze az élethez, hogy az emberek kivették maguk közül és elkezdett sírni. Kifutott az utcára, a szeméből kibuggyanó könnyekkel arcán, aztán bambán végignézett az utcán járó embereken. Tudta, hogy férfiatlan, amit tesz, és zavartan törölte könnyeit. Kiegyenesedett és ingó léptekkel, de emelt fejjel ment a csöcselék között, mely ujjal mutatott reá és nevette, gúnyolta. A népség hosszú sorban követte, sárral dobálták, aljas szavakkal illették és ő ment, ment egyenesen az úton...

Hazaért. A szoba körölte sötét volt, a falak szürkék és valami fáradt gyász borongott köröskörül. A félhomály nyomasztó volt; a szoba oly üres, kihalt volt, mint egy temető. És itt, ebben a hideg környezetben, a szíve hirtelen felengedett és újra elkezdett sírni. Siratta az életét. Minden könnycseppben egy-egy emlékét siratta, a szép pillanatok, azokat a gyönyörűségeket, amiket elmulasztott, a reményeket, amelyeket botorságával széjjeltépett és azt a gyönyörű életet, amit forró fantáziája oly színesen, pompásan festett eléje és ami oly borzasztóan elfoszlott.

És visszatértek emlékei. A szülei ház a régi hazában, a dús kert a ház körül, a rózsák és a pálmák a kertben, az öröm, a vígság a szívekben. Az apja, a komoly nagy úr, a király kegyence, a vagyonos marann, aki előtt az utcán meghajoltak az emberek és aki ilyenkor büszkén, emelt fővel, gögös arccal ment odább. Egész más volt otthon az apa. Szelíd, nyájas, de mindig komoly. Valami nagy fájdalom rezgett néha szavaiban és olyankor úgy érezte a kis

Gábiel, hogy a szívére nehezül az ismeretlen bánat, ami az apa lelkét oly szomorúra hangolta. Az anyja mindig feketében járt, az arca fehér volt, a haja fekete és az a fehérség olyan szívettépően kiáltott ki a sötét keretből, hogy nem tudott ránézni szív fájdalom nélkül. Pedig jó anya volt, a gyermekeivel élt. Tanította őket különös imákra, amiket nem értettek, de amiknek elmondása mégis jól esett fáradt szívüknek. A testvérei vidámak voltak, örültek az életnek, a fénynek, a hajuk szőkeségének, a szívük aranyának. Lányok is voltak köztük, buták és kedvesek. Az életük csupa sugárzás volt és vidámság.

Furcsa életet éltek. Vasárnap díszbe öltöztették őket, ragyogó aranyruhákba és elvitték a templomba misét hallgatni. Hideg volt, misztikus félhomály borította a szentegyházat, hogy szinte félt és megborzongott a nagy hidegségtől. Nem volt szabad ajkukat szóra nyitni, ha megpróbálta suttogással megtörni a csendet, egy szigorú pap komor tekintete intette némaságra... és ő félt. A lelke ilyenkor megkötöttnek érezte magát, lecsüggedt és fájdalmas gondolatok rezegtek át rajta. Máskor otthon imádkoztak és az apja hangosan énekelt különös dallammal idegenszerű és édes imákat, amiket szeretett hallgatni. Ilyenkor sokan voltak náluk. Egyenként jöttek, az arcuk sápadt volt, a szemük lázas és mikor mind összegyűltek, lezárták az ajtókat, minden bejáratot elrekeszttek és lementek egy földalatti boltíves terembe. Máskor félt Gábiel a sötét pincétől, de ilyenkor boldogan ment le, mert odalenn világos volt, gyertyák égtek, középen egy kis szekrény állott, előtte asztalka és ott imádkozott az apja hangosan és sírón, édesen, szomorúan. És mindnyájan vele énekelték az imákat. Mindazok az urak, akik kint az utcán oly gögösen jártak, itten alázatosak voltak és az a pap, aki a templomban oly rettentően nézett, itten keservesen sírt, a mellét verte és hangosan, fuldoklón könyörgött bűnbocsánatért.

Máskor meg gyönyörű szelíd esték voltak a házban. Gyertyákat gyújtottak, napról napra többet és énekeltek hozzá... szépen, meghatóan. És ilyenkor boldog volt.

De ez az élet már akkor nagyon különösnek tűnt néki és a lelkében csodálkozó kérdések támadtak. Miért van az, hogy apja, aki a legjobb ember a világon, nyájas, gyöngéd, jószívű, szelídekintetű odahaza, mikor az utcára megy, egyszerre megváltozik, hideg lesz, dölyfös, gőgös és az emberek feje fölött elnéz? Miért járnak a miséhez és miért imádkoznak otthon oly titokban? És az a pap, aki a templomban oly fenségesen fagyos, a pincebolt égő oltárgyertyái előtt miért oly gyötrődő, bánatosan zokogó és lesujtott? Mindez érthetetlen volt már a gyermek előtt.

*

... A sötét szobában sírt a korán megöregedett, fáradt, megtört Uriel és a könnycseppek hullásával az emlékek raja tűnt fel nedves tekintete előtt...

És folytatódott a látomás. Láta magát, mint serdülő ifjút. Jólét és gyönyör vette körül, mindene megvolt, amit szíve csak megkívánt.

S ő mégis elégedetlen volt. A kérdés, amely az áhító lélek rejtekében élt, egyre kínoztta és nem tudott rá választ adni. Keresett, kutatót az ok után, azt hitte, hogy rájön és csalódott. Nem találta meg. És egyre fogyott az egészsége. Arca sápadt lett, ajka halovány, a szeme beesett, a szíve bágyadtan vert. A szülők aggódva néztek gyermekükre, testvérei becézgették és a beteg nem gyógyult.

Uriel emlékében feltűnt az apja képe, amint bánatosan szólott hozzá, az arca sápadt és aggódó volt, a hangja lágy és szomorú:

— Mi bajod van, én édes fiam? Miért nem válaszolsz, hiszen mi mindnyájan aggódó lélekkel nézzük vívódásodat, mi bántja lelkedet? Lásd, anyád kétségbe van esve, mert nem tudja, mi bánt, testvéreid némán gyötrődnek érted és te hallgatásoddal csak még jobban aggodalomba ejtesz.

És ekkor kisiklott megkínzott lelkéből a fuldokló szó:

— Apám, mondd meg, miért e kettős élet? Miért hord gyászt az édesanyánk, miért a titkos imák a földalatti boltban?

Az apa arca elkomorult és aztán felelt:

— Fiam, nehéz a válasz. Meg akartalak kímélni tőle, ámde hallgasd. Élt egyszer egy nép, amely törvényt és hitet adott a világnak. Ezt a népet gyalázatos pogányok letiporták és szétoszták a földön. Sokan idekerültek e szép országba, ahol a pogány mókák alatt szabadok voltak és tiszteletben éltek. De jöttek a spanyolok, elűzték a mókákat, és nehéz rabigát vetettek a nép nyakába, üldözték, gyötörték őket, hogy hitük elhagyására kényszerítsék, de azok

nem hajlottak és nem törtek meg, hanem büszkén követték igaz hitüket, inkább tűrték a szenvedést, a nyomort, a kiűzetést és a hazátlanság átkát is, semhogy hitüket, az egy igaz Isten hitét feladják. Sajnos, voltak kishitűek is, akik nem akarták vagyonukat feláldozni hitükért és e gyávák megalkudtak, meghunyászkodtak, a parancsnak eleget tettek, hitüket rútul elhagyták, csakhogy koldusvagyonukat megmentse. És voltak, akik csak színleg tették ezt, mert belsejükben megmaradtak azok, amik voltak, erőshitű zsidók. És most mi, fiai ezeknek, akik lelkünkben zsidók vagyunk, színleg portugál-keresztények vagyunk és családjunkért, vagyunkunkért viseljük tovább e nehéz terhet. A te anyád apja nem alkudott meg és kivégezték a kegyetlen papok. Azt gyászolja folyton, hangtalan, örök gyásszal anyád.

Gábiel lelkében világosság támadt. Most megértette mindazt, ami különös életükben látott.

És megértette, hogy ő sohasem lehet jó keresztény, hogy néki vissza kell térnie igaz egyházához, ősei vallásához. Foglalatostkodni kezdett a bibliával, olvasta, belemélyedt, szomjas lélekkel vette fel magába az ótestamentum nemesveretű ígeit és betelt velük a lelke. Láta, hogy itt van az igazság, a szeretet, a törvény és a boldogság alapja és lelkében élt a vágy, hogy majd egyszer elmegy az országból, vágyott testvérei közé!...

*

... Uriel arcán peregtek a könnyek. A gondolatok sebesen száguldtak át agyán. Képek jöttek... képek tűntek...

Az apja meghalt. Sokat sírt, a ravatalon gyertyák lángoltak, a püspök beszentelte, aztán eltemették. És Gábiel érezte, hogy most már nem köti az országhoz semmi, csak egy koporsó, most már beteljesítheti vágyát. Beszélt anyjával, fivéreivel. A leányok férjhez mentek már, a fiúk szívesen hagyták ott az országot. Az anya örömmel egyezett bele. Aztán hajón nagytitokban idejöttek ebbe a nyüzsgő hollandi városba, Amsterdamba.

Milyen boldog volt, amikor felvették az amsterdami hitközség tagjai közé, amikor a Gábiel nevet az Uriellel cserélte fel. A lelke milyen otthon érezte magát.

De ez a boldogság nem sokáig tartott. Mert az ő lelke már nem élt abban a gondolkörben, mint zsidó testvéreié. Furcsa volt előtte a sok törvény, amely az ember életét megköti. Nem értette, hogy miért ragaszkodnak ezek a zsidók úgy kicsinyes törvényeikhez, amelyek az ember szabadságát korlátozzák. Ő neki nem volt szent a hagyomány, mert nem nevelkedett benne és kezdte érezni, hogy idegen itten, hogy ez a légkör fojtó és nyomasztó néki, csak úgy, mint a kereszténység. Hiszen ő azt hitte, hogy

Die Geschichte Esthers

Eszter története. (XVI. század, német iskola. Bécsi Múzeum tulajdona)

csak az a zsidóság, ami a bibliában van és nem tudott az ezeréves hagyományról, melyben nem nevelkedett, de amely szent volt minden hű zsidó előtt.

*

Abban az időben megismert egy leányt. Szép volt és jó; előkelő, nemes, tiszta lélek, szűzi erények drága kincsével tele és a szíve lágy volt és gyöngéd mimózaszív.

Szép volt a lány, mint a legszebb álom. A szeme szelíd volt és édes. Ő maga jó volt, mint a Jóság. Benne voltak fájának lelki szépségei. A keze szegények jótevője, a szava lelki-betegek gyógyítója.

Ilyen lelkibeteg volt Uriel is. És a leány meleg beszéddel csitította. Lágyan csengtek a szavak és Uriel úgy érezte ilyenkor, mintha aranyemzőn járna, az ég azúrján szállna és a szíve édes boldogsággal lett tele,

Es a leány szólott hozzá:

— En értem lelked kínjait, a kételyeket, a tépelődéseket. Dehát lásd, ezek szegények azért szenvedtek, azért küzdöttek, azért viselték el ezer fájdalom kínját, az inkvizíció gyötrelmeit, hogy törvényeiket megőrizhessék. Te, aki nem érezted még, hogy mit jelent üldöztetés közben őseink hagyományához ragaszkodni. Te mélyen bántottad azokat az embereket, akik ezt mind átérték. Azért kérlek, a kedvemért és e szegény kergetett, fáradt emberek kedvéért tedd meg: mutasd, mintha magad is belátnád igazukat, vedd fel szokásaikat és ne légy a közösségtől elkülönödő.

Uriel fülébe csengtek a leány lágyan, ezüstösen zengő szavai. Andalodón hallgatta e beszédet és a lelke megtelt a leány képével.

*

A szoba sötétjébe most drága emlékek szűrődnek szelíd fénnel. Uriel emlékezete, fantáziája felidézte vőlegénysége boldogságát. Milyen világban élt akkor, mily édes volt körötte minden. A szíve örömtől repesett, az ajkán mindig boldog mosoly játszott. És a leány is mily szende volt, mily jó. Igazi menyasszony. A szava most is balzsamként üdítette Uriel vágyakozó lelkét és Uriel erős volt sokáig. Eleget tett a törvényeknek, a papoknak engedelmeskedett, buzgóságban vetélkedett a jámborokkal.

Es mégis rossz híre járt. Az emberek sutogva beszéltek a felforgatóról, akitől félni kell.

Egy nap Uriel szívében örvendező boldogság gyönyörével ment el jegyeséhez, benyitott a kis szobába, de hirtelen visszahőkölt, amikor látta, hogy Márta sír és hallotta, mint beszélnek hozzá heves és indulatos gesztusokkal. És Uriel megértette a beszédet.

*

Az emlékezés bűvös lámpája fordult és Uriel önmagát látta megint annak rezgő fénykörében, amint bolyong az utcán. Utána emberek futnak, gyalázatos módon bántalmazzák, utána kiáltják:

— Ott megy az epikurosz. Ott megy a hazug képmutató, a hitetlen, istentelen, szentségtagadó — és fenyegető öklök emelkednek a háta mögött.

Ő pedig igaza tudatában csak ment, ment tovább...

... Uriel emlékezete most olyan képeket idézett fel, amelyek még friss sebekként égtek lelkét, amelyek irtóztató lánggal lobogtak benne

és amelyek gyötörték őt, jobban, mint őseit az inkvizíció ezer fájdalmas kínja.

¶ Csak nemrég történt, hogy maga elé idézte őt a város rabbija, a szentéletű Morteira Saul. Alázattal, teli tisztelettel ment hozzá Uriel, mert tudta róla, hogy nagy tudós, szentéletű ember és jó lélek mindenekfelett.

Belépett ajtaján és mélyen meghajolva üdvözölte a papot. Az komoly arccal intett neki és aztán megkérdezte:

— Tudod, fiam, hogy mily hírek járnak a városban rólad?

— Tudom, Atyám!

— És igazak azok?

— Igazak, Atyám!

— Fiam, én nem kérdelem, miért teszel így. nem kutatok lelked rejtekén, csak kérve kérlek, ne sértsd vallásunkat, ne légy nap-nap után szálla azok szemében, akik a parancsolatok mellett híven kitartottak.

De Uriel tagadóan rázta meg fejét.

— Nem, Atyám, nem tehetem. Még ha ezer megkönyözés csábítana, számtalan fenyegetés riasztana, akkor sem tehetném azt, hogy becsületesemet, önérzetemet eláruljam.

— Hát nem félsz Isten büntetésétől, nem félsz a túlvilági üdv elvesztésétől?

— Nem, Atyám, nem félek, mert nincs is túlvilág. Sehol a Bibliában nincs szó róla. És lásd, én a Szentírás vallását követem. Én nem hiszek a farizeusokban, amit ők tanítottak, az mind emberi gyengeség műve; csak a Biblia szent.

A pap elszörnyűködve, csapta össze tenyerét. Hát ennek a fiatalembernek nem szent a hagyomány, amit évezredek tanulmánya hozott létre? Hát előtte nem bír semmi beccsel ősei szent öröksége, a *Tan*? De akkor miért tért át? Maradt volna meg kereszténynek, vagy akár bálványimádónak.

És jött a félelmetes kihirdetés: „Átok arra, aki Uriel Acostához közelít, átok arra, aki őt baráti szóval illeti, átok a nőre, ki szemét reáveti és átok a férfira, aki beszél vele. Átok arra a lányra, ki e férfi neje akar lenni, átok az apára, ki leányát hozzáadja.”

És az emberek kerülték. Eleinte nevetett rajtuk. Később bosszankodni kezdett. És mikor ősz anyja és saját testvérei is sietve surrantak el mellette, rettentő haragra gerjedt. Hát még a saját családjá is rabja ez ostoba előítéletnek?

Majd megnyugodott, Neki nem kell se testvér, se anya! Boldog lesz ő jegyesével. Egyedül fognak lakni. Mily szép lesz az, mily édes, mily boldogságos!

Felment jegyeséhez, hogy elvigye magával. Az ajtóban öreg cseléd, ráncos, fehérhajú asszony állta el az útját.

— Nem szabad! nem és nem!

— Tágulj, vén boszorka! — szólt rá — engedj utamra.

Az öreg asszony nem tágitott. Uriel ellökte. Belépett az ajtón. Bent ült menyasszonya. Amikor meglátta Urielt, felsikoltott.

— Menj. Uriel, ne lássanak nálam. Jaj, csak menj...

— Márta! Érted jöttem, hogy elvigyelek. Miért fogadsz így? Én szívem forró érzelmében jöttem hozzád, örömmel jöttem érted és te így köszöntesz?

— Menj, Uriel, ne közelíts hozzám! Átok tapad rajtad! Ne ejts foltot rajtam átkos közéletteddel!

Uriel úgy érezte, mintha taglóval ütötték volna főbe. Hát már a jegyese is elhagyja? hát az átoknak ilyen ereje van?

Könyörgőre fogta a dolgot.

— Márta, hát már nem szeretsz? Légy elnézőbb irántam. Hát az átok úgy megváltoztatt engem vagy téged, hogy már csak félni, undorodni tudsz tőlem! Ne tedd tönkre boldogságunkat, jer velem, kérlek, jer velem!

De a leány ijedten felelt:

— Menj, Uriel, átok van rajtad, ne akard, hogy én is kárhozatba essem veled! Menj, Uriel, könyörülj meg rajtam.

Uriel ment és a könnyek omlottak fáradt pillái alól.

*

És most megint otthon volt. Ott ült a szürke, sötét szobában. Szeméből a könnyek már ki is apadtak és fájdalmas tekintettel meredt a sötétbe. Belátta, hogy elrontotta életét, érezte, hogy a koporsó oda vonja őt régi hazájába, tudta, hogy mily céltalan a földönjárása. Az öngyilkosságra gondolt. De aztán mégis ráeszmélt, hogy ez az ő bibliájával is ellenkezik az életet eldobni, az utolsó szentséget, ami mindennek tüntén a gondolkodónak megmarad! Nem, élni fog, amíg bírja...

De sejtette, hogy nem bírja soká, tudta, hogy életcél nélkül, semmiért élni lehetetlen és áhitattal gondolt arra a pillanatra, amikor majd — lehet, hogy előbb, lehet, hogy sokára — mélyen fog belenézni a pisztoly sötét, nagy, fekete szemébe és menyegzőt fog ülni a Halállal...

És elgondolta, hogy csak egész lélek lehet életképes... És elgondolta, hogy kettéválni, belső meghasonlásban szétágazni nem lehet... És elgondolta, hogy töről válni, mássá lenni és mássá nem lenni, széthajolni igazvágyó léleknek nem lehet; sötét szakadás, feneketlen, tátongó mélység... állati tengés, csigának mászása, nyüvek undoksága, nem élet szépségben és igazságban... sötét süllyedés és örvény... Nem sasnak repülése a nap felé.

Exemplar humanae vitae... Exemplar humanae vitae!...

PATAI EDITH: ESZTER-KÉPEK

legtöbb Eszter-képen a selymek, bársonyok sokaságában szinte eltűnik a zsidó lányból lett királynő alakja. A sok pompázó anyag, a finom szövetek, a márványoszlopok, a hatalmas tükrök, a pávatoll-legyezők kérkedően veszik körül a szegény Esztert, aki fehéren és törékenyen, az ájultozó félelem különböző gesztusaiban jelenik meg a nagy pompa közepette. És hiába várjuk, lessük, nem emeli fel lesütött szempilláit, az ajka is hangtalan tiszta vonalban virít síma arcában. A szép nő, a festő korának szép nője ez az Eszter, akinek viruló és üde asszonyiságát idősebb szolganők, szerecsenfiúk és a kompozíciós képek ezer kelléke veszi körül, de a lelke nem nyilatkozik meg a különböző időkből való képeken, mintha a hosszú századokon át egyszer sem tartották volna érdemesnek ezt az asszonyi lelket megkeresni és kifejezésre juttatni. Pedig a külső, a zsidóság történetével összefüggő drámán kívül mennyi belső tragédia folyhatott le a zsidó lánynak a lelkében, aki egy egyszerű tiszta zsidó otthonból került a perzsiai udvar büntől fülledt levegőjébe, hogy elfoglalja az elűzött Vasti örökségét.

Hosszú századokon át sokszor foglalkozott a festészet Eszter alakjával, selymes haját leomló fürtökbe szedik, majd egyszerű dús fonatba fésülik, a francia festők képein francia ízlésű teremben, francia ízlésű ruhában jelenik meg, a velencei Paolo Caliiri képén pompás velencei szövetek borítják ifjú szépségét, a XV. század florentini festője Boticelli-szerű, virágokkal telehintett ruhába öltözteti, Filippino Lippi vásznán pedig hosszan leomló palástban hajlik merev vonalban a királyi trón elé. A flandriai iskola egyik tagja, Frans Franck, Rubens színeivel díszíti Eszter történetét, amelyet egyetlen kép keretébe sűrít. Főtárgyul Eszter lakomáját választja, de a háttérben látjuk Mordecháj diadal-

menetét, Esztert a király előtt, sőt még Hámán fiainak szomorú végét is. Korhű jelmezre kevesen törekedtek és még kevesebben vannak, akik Esztert mint egyént fogják fel, akinek testi mivolta mögött a lélek is átvilágít.

Ennek a művészi feladatnak a megoldása még a modern zsidó festőkre vár.

AVIGDOR FEUERSTEIN: SZÍVEKET CSÓKOLOK

Ki odahajtja fülét lelkem fölé,
Saját szíve énekét hallja meg,
S önlelkét gyógyítja mirtusolajjal,
Ki bekötözi az én sebeimet.

És aki az én szemem tükrébe néz:
Saját lelkébe, önmagába nézett,
S ki kopog halkkal szívem ajtaján:
Saját házába tért meg.

Mert a mindennek a lelke az enyém
Es agyamban a mindenki vágya remeg
S a lelkek-lelkét ölelem és halkán
Körülcsókolom a szíveket.

Héberből fordította: Molnár Ernő.

Die Krönung Esthers

Florenzi iskola, XV. század: Eszter megkoronázása

JEHUDA IBN SABBATAI:¹ A NŐGYŰLŐ TESTÁMENTUMA

Héberből fordította: PATAI JÓZSEF

A Mult és Jövő művésztjén előadta: GÁL GYULA

Már hív a halál, int az aggkor réme,
Vedd hű tanácsom, egyetlen fiam!
Figyelj atyádnak végrendeletére,
Hogy ne menj lépre, mint már annyian.

Kerüld a nőt — veszélyek legnagyobbját,
Ha hozzá nyúlsz, már biztos pusztulás.
Kezeid minden kincsed' neki hordják,
Fürösztöd jólétben, s csókolja más.

Verem a házasság, ki bele botlik,
Nincs menekülés, halál fia mind.
És balgaságát fájlalhatja holtig,
Boldog tehát, ki jókor széttekint.

¹ A 13. században Barcelonában élt héber költő, kinek „Minchasz Jehuda szóné hanásim (Jehuda a nőgyűlölő ajándéka)” című humoros műve nagy népszerűsége tett szert. Minthogy e vers iránt a művészt óta igen sokan érdeklődtek, e helyen közöljük.

Ha nőd arannyal tölti meg a házad,
Az asszony pénze csak vesztetre tör,
Részed lesz meghunyászkodás, alázat,
És örökös a civódás, a pör.

Fiam! Becsüld a józan bölcsességet,
Kerüld a nőnek báját, kincseit.
Minden bajon segíthet még a végzet,
De házasságon semmi sem segít.

Ha északon látsz asszonyt, menj te délre,
Keletre fuss, ha nyugaton terem,
Ha ruhán ragad, szerelmedet kérve,
Menekülj tőle pőrén, meztelen,

Fiam! Fogadd atyádnak oktatását,
Gyűlöld a nőt és vesd meg gyönyörét.
Az asszonyok a férfi sírját ássák,
A házas: élő halott, nyomorék.

A férjet szépen eltemetik élve,
Aztán gyászolnak — a szép özvegyek,
Oreg vagyok, már élek nyolcvan éve,
De özvegy férfit én nem ösmerek.

Paolo Veronese (1528—1588): „Ester” vor Ahasverus

1 Paolo Veronese (1528—1588): Eszter Ahasvéus előtt

Fiam! légy bölcs! mért fáradoznál másnak?
Véreddel táplálsz asszonyt, gyermeket,
Ők jóllaknak s a te fogaid vásnak,
Ők jóllaknak, s falat sem jut neked.

Fiam! Vigyázz! Ne mondd: „Ha bölcsek, szentek
Mind megbotlottak, én is eshetem!”
Miért követnéd, ha ők lépre mentek?
Miért ne járnál biztos ösvenyen?

Ne öld meg forró, boldog ifjúságod,
Ne fedd el izzó, tündöklő napod!
Ki házasság rút ösvényére hágott,
Nem láthat mást, mint bús alkonyatot.

Rabszolga leszel, nem lesz percnyi nyugtod,
Robotolsz éjjel-nappal szüntelen.
A takaródat összébb kell majd húznod
S nem járatsz többé mulató helyen.

Szegénység, szükség látogatja házad,
A mézes hetek futva tűnnek el.
Múlik az ábránd, későn jön a bánat,
S a szerelem többé nem érdekel...

De boldog a meddő: boldog a nőtlen,
Boldog, ki szabadon jár, egyedül!
Vidám, derült, mint az ég nyáridőkben
És minden vágya sebtén teljesül.

DR. VENETIANER LAJOS: ROSSHEIMI JÓZSEF A SZÓSZÓLÓ

iként juthat majd a zsidóság nagy szóvivője, Rossheimi József, V. Károly színe elé? Képes lesz-e egyéniségével, szavainak meggyőző erejével, az igazságba vetett hitével megtalálni az utat az inkvizíció árnyékában nevelkedett császár szívéhez?

Hiszen örök történeti rejtély marad, hogy miként tudta megnyerni már Miksa császár kegyeit is? Igaz ugyan, hogy atyjától, III. Frigyesztől örökbe kapta s nagy becsülésben meg is tartotta udvari orvosát, a zsidó Loansi Jakabot, de az nagyon kevés hatással lehetett reá, minthogy uralkodása első éveiben magának Miksának hozzájárulásával űzték ki a zsidókat Stájerországból, Karinthia és Krajnából, továbbá Ulm, Kolmár, Magdeburg és Nürnberg városokból, holott 1510 óta, amióta Rossheimi József a színre lépett, egészen megváltozott s a zsidóknak oltalmazó őre lett. Tény az, hogy Miksa császár, halála előtt három évvel, nyílt levelet adott át Józsefnek, hogy abban az esetben, ha unokája V. Károly kerülne a német trónra, juttassa a császárhoz a levelet, melyben „az okos és hű, becsületes és jámbor” Józsefet jóindulatába ajánlja. Bölcs előrelátás indíthatta Józsefet ezen ajánlat megszerzésére még oly időben, amikor I. Miksa keblében csak mint hő remény honolt a vágy, hogy unokája, Károly kerüljön majd utána a trónra, s íme elérkezett az idő, hogy kapcsolatot teremtsen e levél a zsidó József és a leghatalmasabb uralkodó közt, kinek birodalmában nem szállt le a nap soha. Rendkívüli feladat nehézségei tornyosultak fel előtte, midőn a körülményeket mérlegelte, melyek bebocsáttatást eszközölhetnek számára az új csá-

Ernst Normand: Esthers Anklage gegen Haman

Ernst Normand: Eszter vádolja Hámánt

szár elé, de minden gondolata csak újabb sötét felhőt idézett fel, mely elborította szemei előtt a látóhatárt, hogy a reménynek halvány fény-sugara se szűrődjék feléje a jövőből. Kétségtelen történeli adatok nem szólnak arról, hogy kielégített gazdasági érdekek szereztek meg Miksa császár kegyeit József számára, de ha tudjuk, hogy Miksa császár folyton pénzszerzésben szenvedett s amellett beteges ambícióját nem merítette ki az a vágy, hogy Nagy Károly birodalmát állítsa vissza, hanem még pápa is szeretett volna lenni, amire vonatkozólag 1512-ben, tehát épp abban az időben, amikor Rossheimi József nagyjelentőségű szereplése kezdődött, azt írta leányának, Margitnak, hogy erősen reméli, hogy 300,000 arannyal meg fogja szerezhetni a pápai trónt, mely célra már minden ékszerét elzálogosította az augsburgi Fugger-cégnél, úgy nem nagyon csalódhatunk, ha gazdasági téren keressük azokat a fontos s bizalmas szolgálatokat, melyeknek hű teljesítése a császár bizalmát ébresztette fel József iránt. Ám a spanyol udvar gazdagságának híre, melyet még növelt a két évtizeddel előbb felfedezett Amerika kincseiről alkotott képzelet, teljesen kizártnak tűntette fel azt a lehetőséget, hogy József gazdasági érdekek lebonyolítására ajánlja fel hű szolgálatait a spanyol királynak, immár német császárnak is. Nem sokáig töprenghetett, mert felriasztotta a német zsidóságot az a kétségbeejtő hír, hogy a kölni dominikánusok küldöttséget menesztettek Madridba, hogy a zsidók kiűzését és a Luther által két év óta felidézett eretnekség szellemének kiirtására az inkvizíciót rendelje el az új császár Németországra is. Józsefnek nem szabadott haboznia, élete árán is meg kellett kísérelnie, hogy a dominikánusokat megelőzve juthasson a császár elé. Spanyolországban a zsidók kiűzése óta halálbüntetés terhe alatt tiltotta meg a törvény zsidónak spanyol területre való lépését, de ha bevárja a koronázás idejét, hogy német területen járuljon a császár elé, akkorra a dominikánusok már rég elérték céljukat; kockára tette hát életét s német lovagnak öltözve egyik hű embere kíséretében útra kelt s épp Peszach előtti napon érkezett Madridba. Már az úton, zsidómentes vidéken haladva át, egész táplálkozása csak frugiliákra szorítkozott, s most Madridban, hol zsidó voltát nem szabadott észrevétnie, miképp juthat azokhoz az ételekhez, melyek jelképei az ősök egyiptomi kiszabadulása emlékének? Alig hogy megérkezett, a gyümölcspiactra ment, hogy ellássa magát egyetlen táplálékával, gyümölcscsel, s olyan zöldségfajokkal, mikkel szállásán, szobájába zárkózva kegyelettel adózhat Izráel legnagyobb történeli emlékének. S amint válogat, amint nézeget, egyszerre csak azt veszi észre, hogy mellette egy spanyol főúrnak öltözött férfiú ugyanazon zöldségféléket vásárolja, mikre a szédernél van szükség s az a gondolat villant át József agyán, hogy az illető csak kényszerkeresztény, marran, s óvatosan, mintha nem is hozzá szólna, suttogva mondá héberül: egy néphez tartozunk, mire az illető csak egyetlen szóval válaszolt: kövess. Az ismeretlent fényes palotába követte József, hol, miután magát igazolta s elmondta jövetele célját, megtudta, hogy a Gondviselés csakugyan titkos zsidónak, még pedig Don Perez del Almilgonak, a király szolgálatot tevő kamarásának házába

Rembrandt : Der Triumph Mardocheais

Rembrandt : Mardochái diadala

vezette őt. A szédert a palota földalatti rejtékhelyén töltötte el s másnap Don Perez bejelentette a királynak mint német lovagot, ki az elhalt német császár levelét hozta. A király azonnal fogadta Józsefet, s bár a német zsidók privilégiumainak megerősítését elhalasztotta arra az időre, amikor német területen fog megjelenni, megígérte, hogy nagyatyja iránti kegyeletében mindenkor örködni fog hű zsidó alattvalóinak jogain, amely ígéretnek már másnap megadta azt az erős nyomatékot, hogy a kölni dominikánusokat kérelmükkel elutasította. A történet ezen hiteles tényéhez az a jellemző monda fűződik, hogy Don Perez nem kamarása, hanem a király udvari bolondja volt, s nagy rémülettel jelentette a királynak, hogy két zsidót talált a piacon, rettenetes alakokat, bivalyszarvakkal meg kígyófarkkal, tüzes nyelvvel és kecskekörmökkel, egész testüket tüskés szőrrel fűdi s szavukat meg nem érti senki; a király eladdig nem látott zsidót s amit hallott, pedig eleget hallott nevelőitől, ilyennek festette a zsidót, mennyire örült, hogy végre eleven formájában ismerheti meg retteget, tárgyát s elrendelte, hogy kellő óvintézkedésekkel hozzák elébe a két zsidót. Összegyűlt a ritka látványosságra az egész udvar, Don Perez erős ketrecbe zárta a két alakot s úgy vonszoltatta a király elé, ki csodálódottan mondá: Hisz ezek nem állatok, hanem emberek, mint mi vagyunk! Igen, felelé az udvari bolond, emberek ők is, de úgy bánnak velük, mintha vadállatok volnának! A monda szerint a bolondnak ez a válasza idézte fel a király kedvező hangulatát a zsidók iránt. Tény az, hogy V. Károly elejétől fogva mindvégig védte a német zsidókat, ami a legnagyobb történeli rejtélyek egyike, hogy ő, ki egyéb birtokain, Portugáliában és Spanyolországban, Flandriában és északi Olaszországban, s utóbb még Afrikában is felállította az inkvizíciót, melynek hatáskörébe utalta, hogy tűzhalállal büntesse a zsidót, ki az illető tartomány területére lépni merészel, éppen csak a német zsidókat védte, jogokkal s szabadságokkal felruházta, Rossheimi Józsefet szinte mindig maga körül óhajtotta, olyanmódra, hogy egy ízben, az udvar brüsszeli tartózkodása idején, József királyi védelemmel három hónapot tölthetett ott, noha az inkvizíció a fennállt törvények szerint máglya-

halállal fenyegette. Rejtély marad, hogy abban az időben, amikor a reformáció hullámverései a legnagyobb veszedelmeket zúdították a német zsidókra, kik luteránusok s katolikusok közt a Prügelknabe szerepére voltak kárhoz-tatva, éppen a legkatolikusabb uralkodó hathatós védel-mét élvezhették. Bár a legelső csapást, melyet a két egy-másba ütköző valláspárt a zsidókra akart mérni, nem a császár háritotta el. A parasztlázadás iszonyatosságai vég-veszélyvel fenyegették a zsidót; a Luther tanításai alatt öntudatra ébredt parasztság le akarta rázni a jobbágyság bilincseit s fegyvert ragadott elnyomóik ellen, urak és pa-pok ellen, akik persze az örökös villámháritóra, a zsidóra kenték a parasztság minden bajának okát. Rossheim mel-lett, Altdorfban gyülekeztek 1525-ben a parasztok, kiknek vezére és próféta Münzer Tamás épp a végső haditaná-csot tartotta táborkarával, midőn Rossheimi József meg nem rettenve a tábornak gyűlölettől izzó hangulatától, ha-lálmegvetéssel kihallgattatást kért a vezérektől, kiket meg-győzvén a zsidók ártatlanságáról, egyben olyan tábori parancs kihirdetésére tudott rávenni, mely megtiltotta a lázadóknak, hogy zsidót bántsanak. Alig ültek el azonban e lázadás viharai, újabb vésszel fenyegette a zsidókat a törökök előrenyomulása s a német rendek gyűlölete. Fer-dinánd már-már meggyőzte fivérét, V. Károlyt, hogy csak a zsidók hozták a törököt az ország nyakára, a német rendek pedig önigazolásukra még hangosabban ámitották továbbra is az országot, hogy a zsidók uzsoráskodása szülte a parasztlázadást. Ilyen hangulatban nyílt meg 1530-ban az augsburgi országgyűlés, mely hivatva lett volna a vallásos ellentéteket kiegyenlíteni, ami V. Károlynak is kívánsága volt, aki már hajlandónak is mutatkozott a köz-béke kedvéért a zsidókat feláldozni. József is ott volt, ott sürgött-forgott a rendek közt, egyiket rábeszélve, másikat meggyőzve, hol könnyörögve, hol meg érvekkel vitatkozva, s ha könnyű dolga is volt, meggyőzni a császárt s a ren-deket arról, hogy a zsidók igazán mitsem tehetnek arról, hogy a törökök már Bécs felé közelednek, úgy azonban szomorú nap virradt reá 1530 július 15-én, amikor az or-szággyűlésen, a császár és a rendek jelenlétében nyilvános vitát kellett felvennie Margaretha Antal kitért zsidóval, aki volt hitfeleit hazug vádakkal illetve megrágalmazta Bibliájukat, imakönyvüket, egész valláserkölcüket. Az or-szággyűlési akták nem szólnak a vita részletkérdéseiről, de József ragyogó győzelmét mi sem bizonyíthatja jobban, mint az a körülmény, hogy ellenfelét császári rendeletre azonnal letartóztatták s utóbb Augsburgból kiutasították. De József nem elégedett meg csupán csak ellenfele leve-retésével, vallásának s hitrokonainak teljes igazolására s a rendek minden gyanujának eloszlatására az ország min-den részéből gyűlésbe hívta össze a községek küldöttjeit oda Augsburgba, ahol a kiközösítés legsúlyosabb terhe alatt kötelezték magukat az összzsidóság nevében az el-határozott pontok betartására, melyek kellő garanciát nyuj-tottak arra, hogy kereskedelmi ügyletekből folyó panaszok nem fogják többé a zsidóság elleni gyűlöletet növelni. A határozat annyira megnyerte a rendek tetszését, hogy min-denki szívesen fogadta a császár által kiadott privilégiumot, mely teljesen szabad vallásgyakorlatot biztosított a zsidók számára. De vajjon meddig örülhettek e szabadalomnak? Micsoda szomorú hírek riaszthatták ki Józsefet ismét csön-des otthonából, hogy a következő évben már Brüsszelben találjuk, hová az inkvizíció tilalmának ellenére halálmeg-vetéssel jött a császárhoz, hogy oltalomért könyörögjön? Igazán nagy bajba jutott a zsidóság; az augsburgi ország-gyűlés nem hozta létre a békét, de sőt mélyítette a szaka-dékot a katolikusok s protestánsok közt és minél erősebb védelmet nyújtott a katolikus császár a zsidóknak, annál keményebben sujtottak le rájuk a protestáns fejedelmek ott, hová el nem ért a császár keze. És a császár most nem is volt az országban, legjobb akarattal sem segíthe-tett a zsidók baján, melynek orvoslását csak a következő esztendőre ígérte meg, amikor Regensburgba hívott össze országgyűlést, ámde ekkorra már annyira kiélesedtek az ellentétek, hogy a protestáns fejedelmek ezen az ország-gyűlésen már meg sem jelentek. (Vége köv.)

JÁVOR BELLA: A GYERMEK

Gyermek *ma még nincs*, de mégis itt él közöttünk és mi alig beszélünk másról, mint őróla. Én nem gondolok senkire, semmire másra, csak őreá!

*

...Könyökig felhatjom bő reggeli ruhám ujját és a csöpp fehér kád fölé hajolva, serényen szappanozom a szivacs-kesztyűt, hogy azután végigmossam vele a Gyermek lábát, karját, kis mellét, a fejcskáját és hunyorgató szemeit. A Gyermek bugyborékoló, tiltakozó hangokat hallat, a száját makacsul összeszorítja, nem tudom még, szereti-e a vizet, vagy fél tőle. Még nem ösmerem a természetét, csak azt tudom, hogy mindig éhes és engem nyugtalanít a kér-dés, szabad-e egy kéthónapos gyermeknek ennyit enni. Igaz, hogy eddig nem ártott neki, hiszen a sok tejtől ilyen habfehér és rózsapiros és ezek az aranyos gödröcskék és ráncok, melyek kövér lábacskaín mélyülnek be, szintén a sok tejtől vannak. A Gyermek valóban csodaszép, fejlett, bámulatos, drága. Egy játékszer, az én játékszerem és igazán alig van több baj vele, mint a hajdani bábummal. Csak százezer-százszor jobban szeretem, mint a hajdani bábumat, amelyik ugyan nem sírt, mint mostani kis kin-csem és miatta még három órán túl is elmarad-hattam volna valahol, de mégse volt ilyen drága és ilyen értelmes, mint ez a kis Cézár, aki nem három, hanem kétóránként ostromol borzasztóan...

*

...Talán jobb lett volna, ha nem született volna, — gondolom fájdalmas keserőséggel, bár a szívemben egy csöpp harag sincs. Nem is lehet. Annyira telve van fájdalommal, hogy a harag nem fér el benne. Kire is haragudnék. Nem oka ennek senki. Talán én. Vagy talán én a legkevésbé vagyok oka annak, hogy az a csöpp lény, akinek én adtam életet, ilyen. Én vigyáztam reá nagyon és az a hosszú, vég-nélkülinek tetsző intervallum, mely a biztos megérzéstől a gyermek megszületéséig eltelt, a nagy készülődés, elővigyázat ideje volt. És a gyermek mégis ilyen... A csontjai gyöngék, az arca halvány, a szemébe, szegény kék szemébe kinszenvedés belenézni, annyi öreg fájdalom van benne. És hosszú fekete haja mindig ned-vesen tapad a homlokára, melyen három ért-hetetlen redő van állandóan és mely szinte el-torzítja az arcát. Ha felemelem kissé, nyöszörög, ha fekvé hagyom, nyöszörög és fehér kis ajká-ról le-lecsöppen egy kis fehér hab... És ha fölébred, nyöszörögve simul a keblemhez, de nem éhes, sohasem éhes, csak akkor haragszik reám, ha kínálom, akkor fordítja el a fejét a keblemtől mondhatatlan kinnal, ha az ajkához

érintem... Borzalom, hogy az én gyermekem undorodik attól az értékes nedűtől, melyet én nyújthatok neki és remény sincs reá, hogy meggyógyuljon valaha, hisz az orvosságos üvegektől még jobban irtózik, különösen attól, melyben csukamájolaj van...

Ó, mily szánalmas látvány az én gyermekem, az ő gyönyörű csipkés, habfehér vánkosaiban, melyet akkor varrtam neki, mikor bűbajos álmodat álmodva róla, vártam reá...

*

...És néha csak az bánt, hogy a gyermek *túlságosan* tökéletes. Mindig félni kell attól, hogy nem maradhat életben, mert a jó Isten a tökéletes gyermekeket borzasztóan szereti. Az persze tagadhatatlanul jól esik nekem, hogy mindenki megbámulja a Gyermeket, hanem... Igen, ha nem volna ilyen túlszép, túlokos, túlsikerült, jobb volna, jobb százszor. A Gyermek nagyon szép. A szeme kék, de nem olyan, mint a velencei ég, nem is olyan, mint a tenger, nem is olyan világoskék színű, mint egy lenge báli ruha, nem, nem tudom meghatározni pon-

tosan milyen, mert a kék színnek ez az árnyalata nincs meg a természetben, csak a Gyermek szeme ilyen egyedül. A haja pedig fekete és fürtös és a válláig ér, ráhull a fekete bársony ruha fehér csipkegallérjára, mert a Gyermek mindig fekete bársonyt visel fehér csipkegallérral és fekete lakk félcipőt, magasszárú fehér harisnyával, mint egy spanyol infáns... A megjele-
nése is olyan, mintha a spanyol udvarban született volna... Nem azért mondom, mintha én erre büszke volnék, sőt, csak azért mondom, mert így van és mert ezt úgyis látja mindenki. A Gyermek csak hat éves, de már nagyszerűen hegedül — állítólag! —, nagyszerűen hegedül, különösen a vonókezelése bámulatos... Én nem tudom, mert mikor kis fehér keze megremeg a kifeszített húrokon, az én szívem verése megáll, az értelmetlen megdöbbenés összeszorítja a szívemet és csak nézem, nézem a Gyermeket, mintha álmomban látnám, mintha nem is volna az enyém. Kinevethetnek érte, de tudja a jó Isten, én olyan nagyon szeretném, ha a gyermek *nem tudna* hegedülni...

És beszélni hogy tud, Egek! Az édesapjával

J. Schrader: Esther vor Ahasverus

J. Schrader: Eszter Ahasverus előtt

héberül beszél és ilyenkor — nem csak érzem, de látom is — átszellemül a Gyermek egészen, megkomolyodik, nem selypít, csodálatos tisztasággal ejti ki a szavakat, érzi a varázsukat, vagy tudja, hogy ilyen hangon, ezekkel a szavakkal csak szentek beszéltek valaha... A szeme ilyenkor egy árnyalattal sötétebb és sokkal nagyobb, mint rendesen.

Németül is beszél folyékonyan, jól, annyira jól, hogy néha azt hiszem, ezt a nyelvet nem tanulta senkitől, hanem egy régj német költőnek a lelke él benne...

És — szinte restellem — franciául is beszél, racsolva, előkelő hanglejtéssel — ilyenkor illik reá legjobban a ruhája — és ilyenkor érzem legjobban, hogy százszor jobban tudnám szeretni, ha mindezeket nem tudná, ha nem sajátítana el mindent játszi könnyűséggel, ha olyan közönségesen, egyszerűen okos gyerek volna, mint amilyen például én voltam ebben a korban. Én nem tudtam angolul, de a Gyermek már több mint ezer angol szót ismer, amellet, hogy általában csak magyarul beszél... És a képek közül csak értékes, komoly festmények érdeklik és ami a legfélelmetesebb: *még nem játszott sohasem!* Semmiféle játékszer nem kell neki; nem tudom én, hogy mi lesz belőle, ha megnő. Pedig nagy jövőt jósolnak neki, mert finom modorú, jó gyermek is mindezekben felül, de én mégis nyugtalan vagyok és csak csodálkozni tudok ezeken a természetes és büszke szavakon: „Lelkem, dehát lehet-e más a mi gyermekünk...?!“

*

...Nagy baj — mondják —, dehát én látom, hogy milyen gyakori eset az, hogy egy gyermek nem olyan sikerült, nem olyan tökéletes, mint amilyennek a szülő szeretné látni. Nagy baj, de mert segíteni rajta nem lehet, nem is olyan nagy baj. Én azért nagyon szeretem az én gyermekemet. Persze egy kicsit szigorúbb is lehetnék vele szemben, dehát sajnálom szegényt. Nem tudom bántani, dorgálni sem, *mert szeretem.*

A füle kissé elálló, a homloka kissé alacsony, a szája kissé nagy... az arca is szeplős egy kicsit, mondják, hogy nem szép, de nekem minden kedves rajta, hiszen az enyém!

Nem akar az tanulni a világon semmit... Ha én azt elmondhatnám, hogy mit gondolok erről a dologról... Így csak magamban gondolom el, hogy hát baj ez? Mi ketten, az ő szülei, tanultunk eleget és... Jó volna persze, ha egy kicsit szorgalmasabb volna, de ha nem akar? Nem lehet az ember lelketlen a saját gyermekével szemben! Valami lesz belőle biztosan és ha igaz is, hogy kevesen szeretik és ő se szimpatizál senkivel, engem nagyon, nagyon szeret, mert érzi, hogy én mindent megérték és mindent megbocsájtok neki...

*

A Gyermek *ma még nincs*, de mégis itt él közöttünk és mi alig beszélünk másról, mint őróla...

En nem gondolok senkire, semmire másra, *csak őreá!*

1

WEINWURM FRIGYES

A háború első évében végigjárta katonai fotografiája az illusztrált lapokat, közöttük nemcsak arcképét, hanem oldal-, hát- és mellképét is, melyet a belefúródott golyók valóságos szitává formáltak. Mint orvosi csodát, mint Isten csodáját mutatták be, akit a golyók egész zápor sem tudott az élettől elragadni, pedig a golyók özöne nem kímélte a fejét sem, a fejét, amelyből a háború előtt Lechner Ödön és más külföldi nagy mesterek mellett az architektúra művészet pompás tervei pattantak ki.

Ebben a minőségben mutatjuk be most olvasóinknak Weinwurm Frigyes, nem a kitüntetett zsidó hőst, hanem a nemes alkotóművészt, aki csodás felgyógyulása után katonai szolgálatának teljesítése közben, a háborús emlékművek gyönyörű sorozatát tervezte meg. A pápai elesett hősök emlékének tervrajza valósággal áhitatot keltő monumentalitással hat; a lévai, veszprémi, keszthelyi hősök emlékei a mauzoleum-művészet klasszicitásával emelkednek ki, míg a limanovai hősök plakettje Weinwurm Frigyes a relif mesterének mutatja.

Nem terjeszkedhetünk ki ezúttal Weinwurm Frigyes művészetének behatóbb méltatására, Lesz még bizonyára alkalmunk erre is. Hiszen Weinwurm Frigyes még művészi pályájának elején áll és a halálból való csodás megmenekülését még nagy alkotásokkal hálálhatja meg a Gondviselésnek.

(Dr. Szabó Géza.)

Weinwurm Frigyes műépítész

Művészi kivitelű BEKÖTÉSI TÁBLÁK

a Mult és Jövő
1917-iki évfolyamához
valamint az előbbi évfolyamokhoz

Ára portóval együtt 5 korona
A díszkiadáshoz portóval együtt 6 korona

A MULT ÉS JÖVŐ MŰVÉSZESTJE

emcsak elsőrangú irodalmi és művészi esemény volt, hanem valósággal ünnepe a fővárosi zsidóságnak és mindazoknak, akik az ország különböző részeiről felzarándokoltak, hogy a Mult és Jövő művésztjén jelen legyenek. És ennek a jelenlétnek a biztosítása nem volt olyan egyszerű. Mert mire a művésztet hirdető plakátok a fővárosi táblákon és oszlopokon és a földalatti villamosok állomásain megjelentek, már egyáltalán nem volt kapható jegy sem a Harmonia jegyirodájában, sem a szerkesztőségünkben, mely az estély első jelzése óta budapesti és vidéki híveink állandó ostroma alatt állott. Hetekkel az estély időpontja előtt már csak azt a feleletet kaphatták az érdeklődők ezrei, hogy „minden jegy elkelt”.

— „Talán egyetlen egy hely akad még valahol” volt a stereotíp kérdés, és magasrangú urak és hölgyek, akik az Operában csak páholyban és zsöllyében fogadnak el helyet, boldog megelégedéssel távoztak, ha még véletlenül egy jegyhez jutottak „valahol” az utolsó sorban vagy az orgona alatt, vagy fent a legfelsőbb emeleti erkélyen.

Mikor később külön hatósági engedéllyel a Zeneakadémia nagy pódiumát is megnyitottuk

a közönségnek, a 200 új helyet is egy félóra alatt szétkapkodták. Sőt még az előadás estéjén is helyt kellett állnunk a frontról érkezett katonatisztek heves offenzívájának, akik mindenáron jelen lenni kívántak, de ekkor már a nagy teremben minden talpalatnyi hely el volt foglalva és négyezer hallgató fül várta bent figyelve az előadás kezdetét.

— En jelen akarok lenni! — szól elszántan az egyik huszárfőhadnagy — és ha valaki átadja nekem a jegyét, a jegy árának minden koronájáért száz koronát ajánlok fel a Magyar Zsidó Irodalmi Alapnak.

Egy lelkes fiatalember félénken, lemondóan, de némi szépséggel átnyújtja a négy koronás jegyét. A huszárfőhadnagy sugárzó örömmel fizeti le a 400 koronát a Magyar Zsidó Irodalmi Alap javára és humorosan megjegyzi:

— Jobban szerettem volna egy tizenöt koronás jegyet!

— A Magyar Zsidó Irodalmi Alapnak is jobb lett volna — szól közbe egy hang derűsen. (A négyszáz korona nyugtáztatva van az Alapnak jelen számunkban közölt adománylistáján.)

Az óra félnyolcat mutat. A kis csengetyűk megszólalnak. A zsúfolt terem közönsége áhítatban, megértő, mély csendben hallgatja *Hammer-schlag* János ünnepi előjátékát, amelyet a kiváló művész a Zeneakadémia hatalmas orgonáján szíveket megrázóan ad elő. S mikor ünnepelt

Friedrich Weinwurm : Denkmal der gefallenen Helden in Léva

Weinwurm Frigyes : Lévai elesett hősök emléke

nagy tragikánk Jászai Mari a fájdalom és az emberi alázat remegő húrjain szavalta el Patai József *Fohász*-át és oly mély átérzéssel, szívből jövő igaz hangokkal szólaltatta meg népünk szenvedéseit, akkor felhangzott a zúgó tapsvihár és a publikum mint egy hű, megértő vendéget ünnepelte a művésznőt és vele együtt a költőt, Patai Józsefet, akit a közönség lelkes ovációkkal a pódiumra hívott. A meleg tüntetés még fokozódott két háborús tárgyú költemény megkapó előadásával. (Versek a Mult és Jövőből. Patai József: S ha kérde tőled holnap gyermeked s Székely Béla: Én jó vagyok). Háborús háttérből indultak ki az újabbkori héber költészet remekei is, melyeket Balassa Jenő, a Víg-színház népszerű művésze mesterin adott elő. Mint egy drámai képsorozat egymást követő jeleneteit lesték ajkairól Jehuda Gordon verses elbeszélését Jeruzsálem pusztulása korából, az egyén tragikámáról a közpusztulásban (Oroszlán torkában) és Ráchel Morpurgo héber költőnek 1848-ban született versét a határt nem ismerő szabadságról. Mintegy átmenetül Bialik bájosan közvetlen héber népdalai következtek, amelyek szintén nem tévesztették el hatásukat. Vidámabb húrokat pengettek a középkori héber költészet pajkos sorai, melyeket Gál Gyula, a Nemzeti Színház nagy művésze az egyszerű deklamáción túlmenően, a színművészet kifejezőteljességével interpretált. Jehuda Ibn Szabbatai, középkori héber költőnek humoros művéből, a *Nőgyűlölő*-ből adott elő egy részletet, amelynek minden sorát valóságos viharos kacagás szakította félbe. Majd Manuello versei következtek és ismét átmenetül Izrael Nadzsara: „Hol a sátor, hol a lomb?” A modern és középkori héber költők után, melyeket Patai József fordításában adtak elő, a zsidó poézis hatása az ősforrásból, a Bibliából vett szemelvényekben kulminált. Jób pesszimiztikus kesergései (dr. Hevesi Simon fordítása), az Énekek Éneke örökifjú hangja (dr. Kiss Arnold fordítása) és Ezekiel nagyszerű víziója az újjáéledt száraz csontokról (Beregi Ármán fordítása) Beregi Oszkár magával ragadó pointírozásában az isteni ihlet őszerejével markolta meg és nyugozta le a hallgatóság szívét és képzeletét.

A zenei résznek, amely állandóan váltakozott a szavalati résszel, kimagasló pontja Major J. Gyula szimfonikus költeménye „Az utolsó főpap” volt, mely a Mult és Jövő hasábjain látott napvilágot. Kálmán Oszkár, az Operaház kiváló művésze éneke a magyar-zsidó zeneirodalom legfőbb klasszisát képviselő mű minden szépségét és magasztosságát érvényre juttatta. A sikerhez Dósa Adrienne hegedű- és a szerző zongorakísérete is hozzájárult. Major másik szerzeményét: „Cion rózsája”-t, amely (Patai József magyar szövegével) szintén a Mult és Jövőben jelent meg, ugyancsak az Operaház kiváló tagja,

Sámson Mária adta elő gyönyörű énekművészetének teljes pompájával. Sámson Mária még Mendelssohn „Halljad Izrael” c. hatalmas áriájában gyönyörködtette a hálás közönséget Szikla Adolf, az Operaház karmesterének orgonakísérete mellett. Gedeon Ildiko csellójából a művészet és az érzés eszközeivel váltotta ki az „Áhitat” (Popper Dávid műve) megnyugtató hangját és a Kol-Nidre (Bruch kompozíciója) ismerős, meghatározó dallamait. Palesztinai népdalokat, melyek gyűjtését Donáth Ede karmester lelkes munkájának köszönhetjük, énekelt a szerző zongorakísérete mellett Gerő Erzsébet és színdús koloratúrája a palesztinai mezők keleti hangulatát hozta közénk.

A közönség minden egyes szám után viharos lelkesedésben adott kifejezést elismerésének.

A nagy érdeklődésből, mely a Mult és Jövő művésztjét fogadta és a még utólag is érkező hálálkodó levelekből örömmel állapíthatjuk meg, hogy zsidó kultúrkincsek terjesztését célzó kísérletünk fényesen bevált. A Mult és Jövőt alapítása óta a zsidó génusz szolgálatába állítottuk. A zsidó nép kincseit kivittük a szabad napvilágra, hogy fényükben mindenki gyönyörködhessen. Ébresztettük és fejlesztettük a zsidó lélekben nyugvó atavisztikus érdeklődést népe irodalma és történelme iránt, de a kívülállóknak is az évszázados előítéletek helyébe a zsidó szellem megbecsülését és méltánylását ültettük. Az úttörés fárasztó, de teremtő munkáját vállaltuk mindig. Úttörők voltunk, mikor a magyar irodalmi olimpiára a zsidó kultúra zászlója alatt vonultunk fel, úttörő tettek voltak Lilien-, Struck- és Becalel-kiállításaink, melyek az írásaink-vázolta zsidó motívumokat a festő ecsetjének és a grafikus ceruzájának művészi hatásában érzékeltették és úttörés volt, mikor az élő szavaltat és a dal szárnyain hatoltunk be oda, ahová nyomtatott betűnk még nem ért el. Sikert ért is minden zsidó eszme iránt fogékony nagy olvasótábor nevelnünk és estélyünkkel elsősorban e hű gárdánkat kívántuk jutalmazni. A nemzet legkiválóbb művészeinek intrerpretálásában akartuk a zsidó kultúra kincseit bemutatni. Színvonalunk külső jellemzésére pedig a Magyar királyi Zeneakadémiát választottuk, melynek kapui szabályzata szerint csakis magas nivójú és egyetemes értékű művészi előadások előtt nyílnak meg.

Az út meg van jelölve és legszebb diadalunknak fogjuk tekinteni, ha az általunk vágott mesgyn haladva most egyesületek és irodalmi társulatok folytatni fogják a zsidó szellem népszerűsítését.

Küldesse a Mult és Jövőt a harctéren levő hozzátartozójának. Tudassa velünk tábori postai címét és pontosan küldjük neki.

OROSZ ZSIDÓ NOVELLA ÍRÓK

SOLEM ALÉCHEM:
BEVONULÁS BERDICSEWBE

Kora őszi reggel volt — még imádkozás előtt —, mikor a vonattal megérkeztem Berdicsewbe. Hála Istennek, hogy túl vagyok már rajta. Künn finom eső permetezett, mely természetesen elegendő volt ahhoz, hogy az úton kiadós, híg sár képződjék. Alig léptem ki a kocsiból, mikor már egy egész csapat szálloda-szolga rohant rám. Mindegyiknek sárga szakálla volt, sárga kabátot viseltek és sárga, elkopott sapkájukon sárga ellenző díszlett.

- Szomszéd úr! Grand Hotel!
- Francia szálloda! Szomszéd uram!
- Szomszéd úr! Itália!
- Szomszéd úr! Portugália!
- Szomszéd úr! Törkalia!

Nagy fáradsággal sikerült a csoporton keresztül furakodni, de azonnal egy másik társa-

Weinwurm Frigyes: Keszthelyi elesett hősök emléke
Friedrich Weinwurm: Denkmal der gefallenen Helden in Keszthely

ság kezei közé kerültem; bérkocsisok voltak nagy csizmákban és hosszú ostorral, kik — a legkomolyabban — majd hogy ízekre nem szaggattak. Az egyik közülök, egy óriási fickó, anélkül, hogy megkérdezett volna, kiszakította az útitáskát kezemből. Természetesen borzasztóan elkezdtem kiabálni:

— Kézirataim! Papirjaim!

Erre két kollégája pártomat fogta. Mivel azonban mindegyik magának akart, verekedésre került közöttük a dolog és ezt a körülményt arra használtam fel, hogy magamat és útitáskáimat, kézirataimat és papirjaimat kiszabadítsam és a lóvasúthoz szaladjak.

— Ide, ide, emberke! Egy ötös az utazás! Egy ötös személyenként! Innen egészen a Belepaber-utca végéig összesen csak egy ötös! Öt kopejka személyenként!

Aki ezt kiáltotta, maga a kalauz volt — fiatal ember — szőke szakállacskával és gargalizáló hangon beszélt. Sárgarézgomb ragyogott a sapkáján és táskája a nyakában. Mellette egy férfi állott, elszakított kabátban, ostorral kezében, ez volt a kocsis. És mindketten egy úgynevezett kocsira mutattak, mely törött ablaküvegekkel és egy csöppet lejtősen, az egyik oldalra dűlten állott. Egy kiaszott ló — a fejét lelógatta és illedelmesen bóbiskolt — volt a kocsirúd mellé fogva.

— Vigyázzatok — figyelmeztetett a kalauz — nehogy elbotoljatok. Egy deszka hiányzik a padlóból. Javítják a kocsit...

Leülök, útitáskámat magam mellé teszem és várok. Kissé hideg van. Egymáshoz ütöm lábaimat.

— Kalauz — fordulok a fiatalemberhez —, lesz indulás vagy nem lesz?

— Ha Isten is úgy akarja — válaszolja,

— Te, József, adj egy kis dohányt! — mondja neki a kocsis.

— Ez a dohány elég jó lesz neked, Reb Kászriel — gondolja erre a kalauz —, jobb dohánytól még fejfájást kaphatsz!

— Ne csinálj rossz vicceket, buta fickó, hanem add ide — követeli Kászriel a kocsis türelmetlenül.

És most mindketten megsodorják a cigaret-tájukat.

— Mikor utazunk? — kérdem ismét a kalauztól.

— Ma! — válaszolja egész hidegvérűen és tüzet ad a kocsisnak.

Várok. Lassan-lassan gyűlnek az utasok. Az első egy férfi, elszakított bundával. Nehéz volna kitalálni, hogy milyen állat bőre az; rókának túlfehér, macskának túlvörös. Azután beszáll valaki bunda nélkül, fagyoskodva, körülnéz, sóhajtozva keres helyet és végül egy sarokba ül az ajtó mellé... Öt egy kosár alma követi és ezt egy asszony, ki három vastag kendőbe

Friedrich Weinwurm : Denkmal der gefallenen Helden in Pápa

Weinwurm Frigyes : Pápai elesett hősök emléke

burkolózott be. Szemmelláthatóan nagyon fá-
zik . . .

— Előre, Reb Kászriel! — kiáltja most a kalauz,
fütyül és — már megyünk. De csak néhány
lépést. Most a kocsi megint megáll. Az ajtó
nyílik és egy férfi dugja be rajta fejét:

— Nincs itt Mojse?

— Milyen Mojse? — kérdi Joszl, a kalauz.

— Egy sapkás fiatalember — válaszol a fej.

— Aki a vaskereskedésben szolgál? — kérdi
Joszl, a kalauz.

— Igen, igen, az!

— Ismerem — mondja Joszl, a kalauz és
fütyül. — Előre, Reb Kászriel.

És továbbutazunk.

— Jegyet! — fordul a kalauz hozzám.

— Nagyon ismerősnek tűnik nekem, nem
helybeli ön? . . . Sokáig szándékozik itt tar-
tózkodni? Akkor olyan vendéglőbe vihetem,
mely nem szálloda ugyan, de tiszta, rovarmen-
tes . . . És azt is, hol jól és olcsón étkezhet, azt
is megmutathatom . . .

Megköszönöm és azt mondom neki, hogy
ismerőseim laknak itt. De ő tudni akarja, hogy

kik és mik azok . . . Megnevezek egy nevet,
mely éppen eszembe jutott és megszabadultam
tőle. Ezután ahhoz a férfihez megy, akin a
bunda van és jegyet akar neki adni. Az pedig
vonogatja a vállait és gondolja:

— Mit, egy garas sincs nálam! Úgy éljek!

— De ön már a héten harmadszor utazik
jegy nélkül — véli Joszl, a kalauz mérgesen.

— No és . . . talán gyalog menjek? — hang-
zik éppen oly mérgesen a válasz. — Vagy
talán a te kedvedért lopni menjek?

Joszl a kalauz rezignált arckifejezést ölt és
odafordul a bundátlan emberhez, a fagyosko-
dóhoz. Ez úgy tesz, mintha aludnék.

— Hallja, becses engedelmével egy jegyet.

Semmi válasz. Az ember úgy tesz, mintha
süket volna. Mire a kalauz egy fricskát ad neki:

— Szomszéd úr! Becses engedelmével egy
. . . jegyet!

A férfi, mintha álmából riadt volna fel, kezeit
dörzsöli.

— Jegyet — ismétli Joszl a kalauz.

— Hallom — válaszolja végre a férfi és be-
lehel a markába.

— Mit jelent ez: hallod? — mondja most Joszl a kalauz már nagyon energikus hangnemben. — Adj ide inkább egy ötöst, igen, és vedd a jegyet!

— Valamivel halkabban — védekezik a fagyoskodó. — Mit tüzeskedsz annyira? Nézz meg az ember, már ez is valaki!

— Semmi tréfa — mondja Josel a kalauz —, add ide az ötöst!

— Remélem, engedni fogsz valamit az ötösből?

— Ha te azt eléred — válaszol Joszl a kalauz. — Nos, van vagy nincs? Ha nincs, akkor kérnem kell, hogy a kocsiról lefáradni szíveskednék.

— Reb Kászriel, állj meg!

A kocsis Kászriel szívesen engedelmeskedik. És a ló bizonyára még szívesebben.

— Kérem, a jobb lábbal! — mondja Joszl a kalauz a fagyoskodónak, aki dörzsöli kezeit, lábaival tipeg-topog, de különben egy tapodtat sem mozdul helyéről.

— Arra vár, úgy látszik, hogy különös figyelmet tanusítsak... Hogy galléron ragadjam és kihajítsam... No, ha Welvel az ellenőr jön — éppen keresztelőn van a pénztárosunknál — az majd megmutatja... Előre, Reb Kászriel! És a kocsi továbbmegy.

— Valóban nincs igazság a földön — szóval meg hirtelen az almásasszony. — Miért rosszabb az egyik férfi, mint a másik, a másik, aki jegy nélkül utazik? Talán egy darab padot

fog elkoptatni? Hogyan? Vagy azt hiszed, ezért arany sírkövet fogsz kapni?

— Ki kérte fel prókátornak? — felel vissza Joszl a kalauz. — És hogyan hasonlíthatja össze a kettőt? Az egyiket ismerem, jó házból való és elszegényedett. De a másik — a didergőre mutat — nem tudom hogy kicsoda, valami ágrólszakadt semmiházi!

Erre kiegyenesedik az almásasszony:

— No és ha igen? Azért ki kell lökni? Azonnal kidobni? Nézzék csak, mily borzasztó bűncselekményt is követett el? A ló különben is behúzza a kocsit a városba, ha egyfel többben ülnek itt, vagy kevesebben! Képzeld el, hogy már megvan az ötösöd, jobb lesz tőle a levesed?

— Ki kíváncsi a véleményére? — mondja Joszl a kalauz. — Adja inkább az ötösét és vegye a jegyét.

Az asszony tenyerével ruhájára csap:

— Hallották már ilyet, emberek?!... Tudtam, hogy végre hozzám is fog jönni! Olyan boldog legyek, hogy tudtam!

— Hát mit gondolt? Hogy talán ingyen fogom magammal vinni?

— Mit jelent az: te fogsz magaddal vinni? A kocsi visz magával, nem te. Nézzék csak, egy acélgombot tűzött fel magának és vezényel, mint egy generális! Hisz én még emlékszem, mikor még kisegítő tanító voltál Lajser Herschnél, a gyerekeket az iskolába kísérted és a reggelis köcsögöt is vitted még hozzá. Nekem tehát ne mesélj történeteket jegyekről! Jeeegyekről!

— No, mit szól Ön az én utasaimhoz? — fordul most hozzám Joszl a kalauz és leül mellém. — Úgy, ahogy most látja őket, ilyenek ők itt mind. Akinek pénze van és tud fizetni, az gyalog megy, akinek pedig nincs és nem tud fizetni, az lóvasúttal utazik. És ebből éljek meg, ebből tartsam el öreg anyámat és özvegy nővéreimet... Nézz meg a csizmáimat — és a csizmájára mutat —, hogy tátják a szájukat...

Ebben a pillanatban recsegés hallatszik — két kocsi összeütközött, a két ló zihál. A kocsik, melyek ellentétes irányból egy vágányon jöttek, összeütköztek és most vad átkozódás és szitkozódás kezdődik:

— Hogy a rossz jöjjön rád!

— Hogy a szád az egyik oldalon csúszszék le!

— Hol van a szemed, te fattyú? Láthatod, hogy én jobbra hajtok... tehát te balra hajthatsz!

— Hol van az megírva, te félkegyelmű, hogy neked jobbra kell hajtani és nekem balra? Talán éppen fordítva? A bunda kifordítva. Én jobbra és te balra.

— Te vadszamar! Ezért van két vágány, én erre, te arra!

Weinwurm Frigyes: Limanovai hősök emlékére (plakett)
Friedrich Weinwurm: Zum Andenken der Helden von Limanova

— Magad vagy itt, te buta filkó! Hol van az írva, hogy te erre, én meg arra?

— Tudod mit? Vigyen el az ördög a vágányokkal, kocsikkal és az egész lóvasúttal együtt. Adj inkább dohányt ide, feltéve, ha van, Azriel szívem! Mi miattunk eléghetnek valamennyien lóvasútjaikkal együtt, ugyanabban a lúžben. Mit csinál az öreged? Csöndesebb már valamivel?

— Ha az ember oly sokáig verte!... Csak ha alszik, akkor csendes. Mi újság nálad?

— Hát mi legyen? Mérgelődik az ember...

Es a két kocsis hosszú beszédbe elegyedik és beszélnek az ő ismert kocsisnyelvükön. A két kalauz is szórakozik ugyancsak békésen s kedélyesen. Közben megérkezik Welvel az ellenőr a szuderől.

— Hogy vigyen el benneteket... Mit műveltek már megint — kiabálja. — Szerencsések, hogy Maljétől, a pénztárostól jövök és jó hangulatban vagyok... Gyerekek, micsoda lakoma volt... Micsoda fickó! No, természetesen, ha az ember a pénztárnál van. En sem mondanék nemet. Jobb, mint ellenőrnek lenni, ki minden kocszi után utána szalad, mint a kutya... De emberek! Mi történt itt? Megint egy szerencsétlenség? Ismét egy összeütközés? Hol van a szemetek? Az utasok — vigye el őket az ördög. Még jó, hogy a kocsik épségben maradtak. Hanem végezzetek már, gyerekek... Te, Reb Kászriel szívem, légy oly szíves, fogd át a lovakat és hajts vissza az állomásra és Reb Azriel utánad fog hajtani...

— Miért éppen én? — kérdi Kászriel. — Azriel fogjon át és hajtson vissza a városba és én utánahajtok.

— Reb Azriel — fordul az ellenőr a másik kocsihoz —, légy tehát oly szíves és fogd át te a lovakat és menj vissza a városba.

— Még álmomban sem jut eszembe — mondja Azriel. — Szívesebben veszem, ha Kászriel megy vissza az állomásra. Már szorgoskodik is.

— És ha az életembe kerül is, én mégsem megyek vissza — makacskodik Kászriel.

Weinwurm Frigyes: Veszprémi elesett hősök emléke
Friedrich Weinwurm: Denkmal der gefallenen Helden in Veszprém

— És ha ezen a helyen sülyedek el, akkor sem mozdulok innen — tett túl Azrielen.

— Hogy te — átkozódik most az almásaszszony, felkapja a kosarát és lebiceg a kocsirol. — Szép utazás ez! Ötöst fizettetnek maguknak... Gyalogszerrel már hatszor a városba értem volna. Igen, egy otromba vizilóvonatot gondoltak ki Berdicsewnek... Kellett is ez?! — És átkozódik és kiköp...

En is belátom, hogy nem marad más hátra, mint hogy gyalog menjek tovább. Magamhoz veszem útipodgyászaimat és kiszállok. Hátramögött kocsik jönnek. A bérkocsisok füttyölnek, gúnyolódnak és nevetnek.

— A rabbinak nem ízlett a foltos paszuly. Haha! Egyszerű bérkocsi nem volt jó neki? Éppen csak a vizilóvonat! Még szerencsését is elmesélheti, hogy ép tagokkal került ki, hogy nem lett belőle rántotta... No, szálljon már be útipodgyászával, szomszéd úr, amelyik kocsi akar. Mi összetartunk... Hó, gyerekek, hohó!...

Így tartottam meg végre bevonulásomat — útipodgyászommal, kézirataimmal és papirjaimmal együtt Berdicsewbe.

Fordította:
Lukács Zoltán.

TOLL- HEGYRŐL

SOLEM ALÉCHEM: A KINCS.

Túl a hegyen, a régi templom mögött, kincs rejtőzik.
Így regélték nálunk a városkában.

A kincshez ám nem oly könnyen jutni; ha a városka összes zsidói békességben élnek s mind egyetértve arra gondolnak, hogy a kincset felszínre hozzák, akkor sikerül majd megtalálni.

Ez a mese járta városkánkban.

Ha majd béke honol az összes zsidók között, nem lesz köztük irigység, gyűlölet, harag, rágalom, bosszú, ha mind teljes összhangban a kincs keresésére indulnak, akkor fel is fedezik, egyébként mélyen, mélyen a földbe sülyed...

Így beszéltek mifelénk. S hozzáfogtak a kincskereséshez, az egyik itt, a másik amott. S veszekedtek és civakodtak és hadakoztak egymással, sértették és támadták egymást. Egyre hevesebben. Mindezt a kincs miatt. Az egyik mondta: itt fekszik, a másik úgy vélte: ott. S nem szűnt meg a veszekedés, a civakodás, a hadakozás, a sértésözön és a támadás. Egyre hevesebben; a kincs kedvéért.

S közben a kincs csak sülyedt, sülyedt egyre mélyebbre...

*

MORÁL. Solem Aléchem meséjéhez, amely nem véletlenül került a „Tollhegyről” rovatba, hadd fűzzük hozzá a szokásos mese-morált. Kétségtelenül helytelen dolog, ha a zsidóság kincseinek kutatói, ahelyett, hogy egy úton haladnának, hogy gyorsabban célt érjenek, széthúznak és különböző utakon járnak, sőt egymás útját megnehezítik és a zsidóság kincsét egyik sem találja meg. Még helytelenebb dolog, ha az ugyanazon az úton járók is kezdik egymást lökdösni és taszigálni, mert mindegyik egyedül akarja megtalálni a puskaport, illetve a kincset és „konkurrencia kizárásával” szeretné a kincsfeltalálás dicsőségét élvezni. Csunya dolog az, ha a különböző utakon haladók, ahelyett hogy egymást kölcsönösen megbecsülnék, megrágalmazzák és sárral dobálják egymást és az idegen szemlélő és járókelő azután nem lát kincskeresőket, hanem csak mindnyájukat besározva látja. Csunya dolog az is, ha valaki, mert nem hívták őt meg a kincskeresők közé, dühösen utánuk fut és hangosan kiabálja: „Amit azok kutatnak, az nem is kincs, az nem kell senkinek.” De legcsunyább dolog, ha az egyik sötétben orvul baltával rátámad társára, mert azt hiszi, hogy az a kincs, amely a régi templom mögött rejtőzik, nem a szellem kincse, hanem arany és ezüst kincs, amelyet fel lehet váltani e drága valuta időben... (Secundus.)

KRÓNKA ÉS SZEMLE

A MAGYAR ZSIDÓ IRODALMI ALAP

Örömmel jelenthetjük, hogy az a felhívás, amelyet a Magyar Zsidó Irodalmi Alap legutóbbi számunkban közzétett, országszerte lelkes visszhangra és szeretetteljes fogadtatásra talált. A fővárosból és a vidékről mindenfelől érkeznek alapítvány-bejelentések és adományok, valamint az Irodalmi Alap tüzetesebb programja iránt érdeklődő levelek. Zsidó intézmények és magánosok lelkesedéssel köszöntik a gyönyörű eszmét, amely végre meg fogja valósítani azt a zsidóság jobbaitól rég hangoztatott követelést, hogy a zsidóságnak nemcsak jótékonyásra kell áldoznia, hanem a kultúrára is. Tennünk kell végre valamit nemcsak a kenyérért, hanem a szellemért is. És aki szomorúan szemléli, hogy a zsidó dolgokban való járatlanság napról napra ijesztően nő, aki látja, hogy a zsidó ifjúság felnő, anélkül, hogy a zsidóság eszmetartalmáról, történelméről, multjáról, sőt jelen helyzetéről tiszta fogalma volna, aki érzi, hogy a zsidó történelmi tudat ápolására és a zsidó kultúrértékek terjesztésére mily keveset tett eddig a magyar zsidóság, aki környezetében is tapasztalja a fokozódó elzsidótlanodást, a zsidóságtól való eltávolodást, aki a zsidóság jövőjét nyitott szemmel nézi, csak elismeréssel üdvözölheti azt a programot, amelyet a Magyar Zsidó Irodalmi Alap magáévá tett. A cél világosan ki van fejezve az Alap felhívásában. „Népszerűen megírt könyveket és füzeteket a zsidóság lényegéről, történetéről, nagyjairól, hőseiről, eszméiről, apológiájáról, kultúrértékeiről, irodalmáról, ünnepeiről, kül- és beléletéről és a modern világban való helyzetéről avatott kezekkel megíratni és minél szélesebb rétegekben elterjeszteni, hogy lelkesedést és szeretetet vigyenek mindenfelé és a zsidóság ismerete nyitott könyv legyen mindenki előtt!”

Ez a program és a cél, amelynek komolyságát nem érintheti sem a féltékenységből, sem egyéb okokból fakadó gáncsoskodás. Hírlapi polémiák helyett a cselekvésre kell most fordítani minden energiát.

És a Zsidó Irodalmi Alap megalapozására éppen a mai idő a legalkalmasabb, amikor a közönségben megvan a lelkiek iránt is a fogékonyság és a mód is arra, hogy a nagyszerű terv minél hatalmasabban megvalósuljon.

Erről tanuskodik különben legszebben az a tény is, hogy még mielőtt valami nagyszabású agitáció megkezdődött volna, a felhívás egyszerű kibocsátása úgyszólván „első lökésre” már mintegy 100,000 koronát eredményezett. Egy fővárosi ismert mecénás tárgyalásba bocsátkozott az Alap vezetőségével egy 50,000 koronás alapítvány ügyében, egy másik áldozatkész férfiú 20,000 koronát helyez kilátásba, többen, mint maga az Alap-bizottság elnöke, báró Kohner

★ REMÉNY ★

A magyar zsidó ifjúság lapja, gazdag tartalommal, pompás illusztrációkkal. A Mult és Jövő közreműködésével szerkeszti: dr. Molnár Ernő. Előfizetési díj egész :: évre 12 korona. ::

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IV. kerület, Magyar-utca 3. szám. Telefon: 96-30.

Adolf és báró Herzog Mór az OMIKE elnöke a nagybizottság formális megalakulásánál fogják alapítványukat bejelenteni. Sokan mégcsak a hozzájárulás módozatai iránt érdeklődnek, minthogy az íven összeg megnevezve nem volt. Sokan azonban hozzájárulásaikat mindjárt be is küldték.

Krausz Simon, a Magyar Bank és Keresk. R.-T. vezérigazgatója, minden kulturális ügynek támogatója, méltatva az Alapnak zsidó vallási és magyar nemzeti szempontból való nagy fontosságát, 10,000 koronát ajánlott fel dr. Hevesi Simonnál az Alap ügyvezető elnökénél.

Wolf Sándor (Kismarton), akit a „Mult és Jövő” olvasói, itt megjelent mélyértékű zsidó művészettörténeti értekezései révén is ismernek, és aki jelenleg az olasz fronton teljesít katonai szolgálatot, 10,000 koronát küldött be szerkesztőnkhez a következő levél kíséretében:

Hall-in-Tirol, 1918 febr. 11.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Örömmel olvastam a „Mult és Jövő”-ben a Magyar Zsidó Irodalmi Alap felhívását és azt hiszem, hogy a magyar zsidóság jövőjéért megindított akció lelkesedést fog kiváltani mindenkiből, aki a zsidóság ügyét szívében viseli. Itt áldozni kell mindenkinek, aki nem akarja tétlenül nézni, hogy a jövő generáció elvész a zsidóság számára.

Az a körülmény, hogy a nagyszabású akció a „Mult és Jövő” hasábjain indult meg és a „Mult és Jövő” égisze alatt érlelődött és fejlődött, garancia arra, hogy a Magyar Zsidó Irodalmi Alap olyan zsidó szellemben fog működni, amely méltó lesz ahhoz a hatalmas kultúrmunkához, amelyet a „Mult és Jövő” eddig kifejtett és méltó lesz azokhoz az eszmékhez, amelyeket a Magyar Zsidó Irodalmi Alap nagybizottságának gyönyörű felhívása propagál.

A magam részéről átutalok a Magyar Zsidó Irodalmi Alap részére 10,000, azaz tízezer koronát és vagyok igen tisztelt Szerkesztő úrnak kész híve

Wolf Sándor.

Idősb Wolf Lipót (Kismarton) 5000 koronát küldött be a következő levél kíséretében:

Igen tisztelt Szerkesztő úr!

Az a felhívás, amelyet a Magyar Zsidó Irodalmi Alap nagybizottsága kibocsátott, kell, hogy visszhangra találjon az egész ország zsidóságában. Mentő akció ez, amelyben részt kell vennie mindenkinek, aki a magyar zsidóság jövőjének szomorú tüneteit látja.

A „Mult és Jövő” nagy nyilvánossága kétségtelenül meg fogja szerezni a nemes munka számára a lelkes és áldozatkész tábor, mely a kellő eredményt minden tekintetben biztosítja majd.

Örömmel üdvözlöm a Magyar Zsidó Irodalmi Alap alakulását és a magam részéről 5000 koronát, azaz ötezer koronát utalok át az Alap nemes céljaira.

Kiváló tisztelettel
idősb Wolf Lipót.

Fried Ignác budapesti fölbirtokos 1000 koronát küldött be szerkesztőségünkhöz az Alap javára. Ugyancsak 1000 koronát jelent be szerkesztőségünknel tőszegi Freund József óbcesei hitközségi és községkerületi elnök.

„Készséggel járulok hozzá — írja — az Omike kulturális terveinek megvalósításához és nagy örömmre fog szolgálni, ha a célba vett irodalmi Alap megteremtése minél fényesebben fog sikerülni, amit bizton remélek. Egyelőre egyezer koronát ajánlok fel az Irodalmi Alap nagy céljaira.”

Fellner Leó (Budapest) szintén 1000 koronás adományt jelentett be dr. Hevesinél. „Főtisztelendő úr lelkes felhívásának sugallata alatt — írja — indítatva érzem magam a Magyar Zsidó Irodalmi Alap létesítéséhez szerény tehetségem szerint hozzájárulni és bátor vagyok a nemes célra egyezer koronát felajánlani.”

A „Mult és Jövő” művésztjén egy huszárfőhadnagy, aki aznap jött a frontról és jegyet már nem kaphatott, a Magyar Zsidó Irodalmi Alapnak felajánlott 400 koronáért vette át egy fiatalember négy koronás belépőjegyét.

Rotter Zsigmond, Budapest, 200 K-át jelentett be dr. Hevesinél.

Az Érsekújvári izr. hitközség örömmel üdvözli az Alap alakulását, amelyhez 100 K-val járul hozzá.

Dr. Klein Sámuel érsekújvári főrabbi azt indítványozza, hogy a legközelebbi pészach előtti templomi szónoklatokban méltassák a rabbik a Magyar Zsidó Irodalmi Alap nagy jelentőségét és hívják fel híveik figyelmét arra, hogy a zsidóság nemcsak „gemilusz chaszódim”-ból, azaz jótékonyaságból áll, hanem Tórából és Abódából, tanból és istenszolgálatból, szellemből és lelki életből is. A zsidó szellem ápolása és a jövő generációba való átplántálása a mai zsidóság legsürgősebb feladata!

Számos kisebb adomány is érkezett és igen kedves Rosenblum Mór (Felsőszivágy) levele, melyben kis gyűjtését jelenti be: „Nagyságos Szerkesztő Urunk! Szeretettel adózunk a nagy nemes célhoz, a zsidó mentéshez.” Csak azt sajnáljuk, hogy az összeg csak ilyen kicsi lehet... Isten tartsa meg e nagy férfiakat a nagy munkához.”

Gyűjtéséhez hozzájárult: Rosenblum Mór 20 K, Grosz N. 3 K, Jakab Sámuel 10 K, Jakab József 5 K, Herskovics Dezső 5 K, Rosenfeld Lajos 5 K. Weinberger Adolf Újfehértó lelkes levélben jelenti be 140 K-ás gyűjtését, melyhez hozzájárultak Újfehértón Weinberger Adolf 10 K, Stern Jakab 10 K, id. Grünberger Béla 20 K, Katz Pál 10 K, Klein Miklós 10 K, Nándor Ernő 20 K, ifj. Grünberger Béla 5 K, Nánássy György 4 K, Klein Feri 5 K, Nándor Miklós 5 K, Szamec Károly 5 K, Stern Lajos 5 K, Kupferstein Jenő 10 K, Grünberger János 10 K, Stern Samu 6 K, Kupferstein Ferenc 5 K. Neumann Bernát (Budapest) gyűjtése: Kling Ármán 50 K, Neumann Bernát 10 K. Rosenthal Dávidné (Balaton-Kenese) gyűjtése: Rosenthal Lajos 2 K, Rosenthal Valéria 2 K, N. N. 4 K, N. N. 1 K. Holländer Malvinka (Hunfalva) gyűjtése: Holländer Malvin 20 K, Weisz Sári 10 K, Epstein József 10 K, Kemény Emil 5 K. Burger Lipót (Kassa) gyűjtése: Czeisler Vilmos 10 K, Rubin Mendel 5 K, Hegedüs Ernő 2 K, Pollák József 2 K, Toldi László 5 K, Gonda Manó 2 K, Révész Jenő 2 K, Atlasz Jenő 2 K, Fuchs Izsó 2 K, Andor Ernő 2 K, Molnár Leó 2 K, Török Lajos 5 K. Mózes Sándor (Remec) gyűjtése: Mózes Sándor 30 K, Guttmann Adolf 1 K, Vajda József 1 K, Herskovics József 1 K. Dr. Friedmann Mór (Zawichost) gyűjtése: dr. Friedmann Mór 30 K, Goldwasser Bronistava 10 K. Buchwald Ernő (Nagymarton) gyűjtése: Buchwald Ernő 10 K, Kerpel Sándor 10 K, Hódor Márton 4 K. Külön-külön küldtek Juhász Mór (Kassa) 20, Ehrenfeld Ignác (Arad) 20 K, dr. Blank Illés (M. Sziget) 50 K, Weisz Fülöp fiai (Budapest) 50 K.

A beérkezett összegeket átutaltuk a Magyar Bank és Kereskedelmi R.-T. központi pénztárába a Magyar Zsidó Irodalmi Alap letétjébe.

MARMOREK RACHEL DR. Marmorek professzor fennkölt lelkületű neje és hivatásában is hűséges társa február 17-én a temesvári Hatikva cionista egyesület által a belvárosi izr. hitközség dísztermében rendezett gyűlésen „Die letzten Ereignisse im Judentum” címmel mélyenjáró, gondolatokban gazdag előadást tartott. Az illusztris előadónő összefoglalta a háborús időknek az összzsidóságot érintő grandiózus eseményeit és méltatta korszakalkotó és sorsdöntő jelentőségüket. Szünni nem akaró tapssal honorálták a gyönyörű előadást a jelenvoltak, akik meleg ünnepségben részesítették Marmorek doktornét.

A MAROSVÁSÁRHELYI ZSIDÓ KULTÚREGYLET dr. Löwy Ferenc marosvásárhelyi főrabbi és Feuerstein Kálmán buzgólkodása folytán a napokban alakult meg. Feuerstein ismertette a zsidóság jelenlegi helyzetét és a szervezkedés szükségességét zsidó kulturális alapon. Rosner Aranka majd dr. Citron hadnagy tartalmas előadása után kimondották a Zsidó Kultúregylet megalakulását.

DR. E. W. TSCHLENOW. A legválságosabb pillanatban, mikor az orosz-zsidók önállósági mozgalma már eredménnyel biztat és a palesztinai gyarmatosításban lényeges változások várhatók, hűnyt el Londonban a február 1-re virradó éjen Jechiel Tschlenow, a Cionista Szervezet Szűkebb Intézőbizottságának alelnöke, az orosz cionista föderáció vezetője, de egyben az egész orosz zsidóság elismert vezére, irányítója és gyámolítója. Moszkvai egyetemi évei elején a diákok forradalmi mozgalmához csatlakozott, de a 80-as évek pogromjai alatt zsidólétének tudatára ébredt és azóta egész munkáját népe felszabadításának szentelte. Már 1884-ben Ussischkinnel együtt megalapította az egyetemi hallgatók „Bne Zion” cionista körét. Izzó Palesztina-szeretete későbbi elhatározásait is irányította és mikor 1913-ban a hatodik kongresszus Herzl indítványára elhatározta, hogy expedíciót küld ki Uganda tanulmányozására, ebben a cionizmus alapdogmájának megtagadását látta és tüntetőleg kivonult a teremből. Minden előzetes tanácskozás nélkül 128-an követték és ezzel egy csapásra a Palesztina-hívek koronázatlan vezére lett. Lelkes önfeláldozással párosult higgadt ítélőképessége a cionista-mozgalom élére állította és a tizedik kongresszus egyhangúlag a Szűkebb Intéző-Bizottság tagjává választotta. Ekkor Moszkváról Berlinbe teszi át lakóhelyét, ahová csak a háború első szakában tér vissza, mikor az orosz-zsidók határtalan szenvedései személyes jelenlétét követelték, hogy befolyásával és szervezőképességével a szomorú helyzet enyhítse. A cionista törekvések rohamos haladása a realizálódás felé ismét visszaszólította cionista vezető állomás helyére és fontos diplomáciai tárgyalások közben, távol a hazájától, érte el a halálát. A cionista célokon túl a zsidóság általános kérdései is foglalkoztatták és szűkebb hazájában, a moszkvai kerületben tudósító-irodákat állított fel a zsidó iskola- és tanügy számára s amúgy is nagyszabású munkálkodást fejtett ki a zsidó öntudat mélyítése és a zsidó problémák tanulmányozása körül.

A MULT ÉS JÖVŐ MŰVÉSZESTJE még utólag is erős visszhangot váltott ki a közönségből. A hozzánk érkező hálálkodó levelekből közöljük Kramer Rezső fővárosi gyáros lelkes sorait, melyek elvi fejtegetéseket is tartalmaznak:

Igen tisztelt Főszerkesztő úr!

Engedje meg, hogy szívből üdvözljem Önt a vasárnapi gyönyörű sikeréhez. Ily hatalmas és előkelő közönséget még nem láttunk együtt zsidótárgyú felolvasásoknál és zsidó motívumú, zsidó érzéstől átszaturált előadásoknál. Az ön kiváló érdeme az, hogy mérhetetlen kincseket hozott felszínre, művészi értékeink mélységes aknáiból és a nyilvánosság porondjára vitt ki olyan magas kultúrájú műveket, melyeket a közönség még kellőképpen nem ismert. Szinte lélekemelő mozzanat volt egy más felekezetű nagy művésznőtől hallani Patai József szombati Fohászának hatalmas strófáit és a „Halljad Izraelt” dicshimnuszát. Tisztelt főszerkesztő úr úgy tett, mint az a lelkes pap, aki még békés időben elmondotta volt, hogy a közönségével nem találkozott a templomban, felkereste a sikamlós parketteken, koncerteken és ott beszélt szívükre az elhanyagolt zsidó érzésekről és idővel célt ért, templomban is találkozott velük.

Hatalmas teremben, hol, becslésem szerint, legalább kétezer személy volt jelen, ugyanannyi igaz meggyőződésű híveket szerzett a zsidó tábornak. Felejthetetlen lesz mindnyájoknak ez a zsidó múzsának szentelt est, büszkeséggel és zsidó önérzettel távoztak mindnyájan onnét, felfedeztek valamit, amiről eddig sokaknak halvány sejtelmük sem volt, hogy ez tulajdonkép mindig a mienk.

Kivánatos volna az ilyen előadásokat évente többször megismételni, akkor megvalósulna a Beregi által oly meszerien előadott Ezekiel próféta látománya, az aszott csontokba új élet szállna és akkor nem kellene Patai Józsefnek új riadókat írni arról, hogy „Rendben van-e minden” Izrael berkeiben.

Főszerkesztő úrnak igaz tisztelője
Kramer Rezső.

AZ IMIT. FELOLVASÁSA. Igen értékes felolvasóestje volt az IMIT.-nek január hó utolsó csütörtökén. Kiváló munkatársunk, dr. Pfeiffer Izsák sümegi főrabbi felolvasta az Élijáhu-legendákról szóló kitűnő tanulmányát, melynek egyik részletét legutóbbi számunkban közöltük. Utána Lenkei Henrik bemutatta *Feleki* Sándor néhány pompás mű fordítását, végül Nádai Pál felolvasta mély művészettel megírt érdekes zborói emlékeit. Az IMIT. február 28-iki felolvasásán (a pesti izraelita hitközség dísztermében, Sip-utca 12) Patai József a magyarországi héber költőkről, Pásztor Árpád verseket, Kiss Arnold pedig háborús legendákat olvas fel.

AZ OMIKE-MENZA-AKADEMIKA ÉLELMISZERKIOSZTOJA január hó 23-án tartotta a január havi *élelmiszerkiosztását*, mely alkalommal 250 család részesült a következő élelmiszeradományokban: liszt, köles, árpakása, dara, kávé, tea, szappan, burgonya és káposzta nagyobb mennyiségben. Az élelmiszerkiosztást báró Dirsztay Béla, a menza elnöke vezetése mellett az „élelmiszerkiosztó” elnöksége Kohner Ágostonné, báró Dirsztay Béláné, Schwarz Gyuláné, újpesti Wolfner Józsefné és dr. Frenkl Gyuláné maguk végeztek, kiknek a nemes munkában báró Kohner Adolfné, Lederer Rezsőné, szili Stein Manóné, dr. Schwarz Dávidné és Bier Felix Leóné segítettek. A menza-akademia ezen valóban nemes hadijóléti intézményével különösen azon családokat támogatja, akik önálló háztartást vezetnek és akiket a háború megpróbáltatásai különösen sújtottak. Az élelmiszerkiosztás minden hónapban megismétlődik.

AZ IZR. HITK. TISZTVISELŐK ÉS ALKALMAZOTTAK ORSZ. EGYESÜLETE dr. Weiszbürg Gyula elnöklete alatt mozgalmat indított a hitközségi tisztviselők régi óhajának megvalósítása: az állások véglegesítése és nyugdíjintézet megteremtése érdekében. Minél többen sorakoznak az Egyesület köré, annál több kilátás van rá, hogy a mozgalom eredményessé válik. Azért minden hitközségi tisztviselő és alkalmazott érdeke, hogy az Egyesületbe, mely különben anyagi erejéhez képest segélyeket is nyújt, belépjen. A tagdíj évi hat korona. Az egyesület címe: Budapest, VII., Sip-utca 12.

JULIUS WELLHAUSEN. Január 7-én halt meg Göttingában Julius Wellhausen, az évtizedek óta szinte fogalomvá vált bibliakutató, aki az ótestamentum magyarázatának hatalmas életmunkát szentelt és hallhatatlan érdemeket szerzett a próféták méltatásával. Három főművet hagyott hátra. Az elsőben a Hexateuch (mert a Pentateuch mellé Józsuá könyvét is sorozza) egyes fejezeteinek forrásait és időpontbeli létrejöttét igyekszik megállapítani. A másodikban a zsidó vallás történetével foglalkozik és a hagyományhagyta hézagokat gyakran merész, nem mindig helytálló hipotézisekkel tölti ki. Harmadik munkája a zsidóság általános történelmével foglalkozik, melynek egyes fejezetei eszmemenet és plasztikus nyelvezet tekintetében költői magaslatra emelkednek. Természetesen nem volt ment minden elfogultságtól és némely helyen súlyos igazságtalanságokat követ el a zsidóság ellen. Így minden rajongása mellett, amit a próféták iránt érez, a templom pusztulása utáni idők irodalmától megtagad minden elismerést és idevonatkozó fejtegetéseit a következő szavakkal fejezi be: „A későbbi középkori kiterjedt zsidó irodalom már nem tekinthető az ősgyökér tulajdonképeni gyümölcsének.” Holott máshelyütt bevallja, hogy a tannaita és rabbinikus irodalmat alig ismeri. Sajnálatos tény, hogy a zsidóságnak a bibliakritika terén még nincs oly jelentős tudósa, aki felvehetné a versenyt Wellhausennal és tévedéseit cáfolhatná.

ZSIDÓ KERTVÁROS BERLIN MELLETT. Berlinben egy bizottság alakult, mely egy zsidó kertváros szövetkezeti alapon való létesítését tervezi. Az eszme felvetői előtt mindenekelőtt a cél lebegett, hogy a metropolisz körengébe szorított, levegőtől és napfénytől elzárt zsidó lakóságnak mód nyujtassék arra, hogy a nagyváros kulturális

előnyei mellett a szabad természet kedvező, egészséges körülményeit élvezhesse és gyermekei széles játéktereken testileg és lelkileg üdvösen fejlődhessenek. De másrészt is kívánatos, hogy felnőhessen egy generáció, állandó zsidó környezetben, zsidó játszópajtások között, zsidó tanítók hatása alatt, ahol már kora ifjúságában megismeri a zsidó vallási és etikai értékeket és a szombat és ünnepnapok zavartalan hangulatát. A bizottság, mely zsidó katonatöredék felállítását is tervezi, tárgyalásokat folytat a falkenbergi kertváros-társasággal egy nagyobb terület megvásárlása ügyében.

„RENDBEN VAN-E MINDEN?” Patai József januári vezércikke még mindig erősen foglalkoztatja a közvéleményt, aminek visszhangját a szerkesztőségünkhez érkező levelekből is látjuk. János Engel József udvari tanácsos írja Pécsről: „A Mult és Jövő januári riadóját figyelemmel és élvezettel olvastam, férfias szavak és félreérthetetlenek. Kisebbségtől eltekintve, melyek nagy ügyek érdekében rendszerint elkerülhetetlenek, minden szót alá lehet írni és csak azt kívánom, hogy a felvetett szép és életrevaló eszmék minél előbb megvalósuljanak.”

Juhász Mór kassai rendőrkapitány írja: „Mikor a zsidóságot felrázó cikkét olvastam, csak azt sajnáltam, hogy kezeit a legjobb baráti érzéssel és hálával megszorítani nem tudtam. Mintha csak valamennyiünk gondolatát a világba küldte volna, azokat a gondolatokat és érzéseket, amiket én is baráti körben keserű szívvel s mégis bizakodva a jövőben többször elmondtam. Ez az igazság ereje, keresztülvág a tömegek lelkén, odatalál, ahová céloz, megörvendeztet, kik szeretik, megdöbben azokat, kik félnek tőle. Sok keserű tapasztalatot szereztem — hisz tegnapelőtt már 54 éves lettem — a magyar zsidóság közléte és belélete terén is, de valami mindig az optimizmus felé hajtott s szeretem hinni egész szívemmel, hogy a magyarországi hit- és fajtestvérek mégis csak feleszmélnek, ha másképp nem, hát gyermekeikben. Mindig Bialikra gondolok, az ő páratlan szépségű költeménye *היתה רוח אחרת* (Új szellő jár) van mindig eszemben, hogy a zsidóság új tavaszára friss élet fog bekövetkezni. Fogadja még egyszer őszinte hálámat azokért a szép, nemes szavakért, amiket az aggódó magyar zsidók lelkéből felidézett s azért az élvezetért, hogy a Mult és Jövőt élvezhetem.”

Rosenthal Tóbiás bonyhádi főrabbi írja: Nagy élvezettel olvastam a Mult és Jövő januári cikkét, amelyben oly pártatlanul bírálja a magyar zsidóság zavaros zsidótlann állapotát. Különösen megragadta figyelmemet azon igaz állítása: „Az apa ortodox, a fia neológ, az unokája keresztény.” Ez eszembe juttatott egy régi remiszscenciát, mely ugyanezt kissé más szóval fejezi ki. A híres Holländer Leó volt 1868-ban az izr. kongresszus korelnöke, közeli rokonom, beszélgetés közben az apja következő kijelentését mesélte el nekem: Mein Vater, Mordechai Holländer Rosch Medina, der niemals ohne Minjan gereist, sagte einst, ich habe zwei *דאס* (Gewisses) und ein *פאק* (Fragliches), ich werde mich sicher nicht schaden, meine Kinder fraglich *פאק*, meine Enkel werden sich gewiss schaden *דאס*. És sajnos, jóslata valóra vált.

Braunfeld Jenő írja Miskolcra: „A Rendben van-e minden” cikknek, melyhez legmelegebb üdvözlétemet fejezem ki, óriási előnye van, de van hátránya is. Előnye, hogy nagyon sokan olvasták, hátránya pedig, hogy többen nem olvasták. Gondoskodni kellene róla, hogy mindenki olvassa.”

„A Mult és Jövő januári vezércikke még mindig általános beszéd tárgya — írja egy szatmári olvasónk. — Még mindig nagy lelkesedéssel beszélnek róla városzerte.”

Dr. Enten Manó kassai főrabbi írja: „nagy szolgálatot tenne a Mult és Jövő az intelligens zsidóságnak, ha a „Rendben van-e minden”-t Patai József többi vezércikkeivel együtt külön kötetben kiadná. Gyönyörű kötetet adnának már ezek az igaz zsidó szellemű írások, melyeket a művelt zsidóság szétkapkodna.”

Fleischer Lipót putnoki igazgató-tanító a „hatalmas, bátorhangú cikkben” zászlóbontást lát, illetve a Mult és Jövő régi programjának megvalósulását.

KITÜNTETÉS. Ő felsége a király, dr. Klein Sámuel érsekújvári főrabbi, tartalékos tábori lelkész az ellenséggel szemben teljesített kitűnő szolgálatai elismerésül a koronás arany érdemkeresztrel a vitézségi érem szalagján tüntette ki. A hitközség február hó 18-án tartott díszközgyűlése keretében adta át e legfelsőbb kitüntetést dr. Klein Sámuel főrabbinak, akit ez alkalomból meleg ünneplésben részesítettek. A hitközség nevében dr. Guth Jenő hitközségi és községkerületi elnök üdvözölte a külföldön is ismert kitüntetett tudós papot.

A NÉMET KÜLÜGYMINISZTERIUM HELYETTES ÁLLAMTITKÁRÁNAK NYILATKOZATA. A „Komitee für den Osten” és a „Cionista Intézőbizottság” együttes küldöttsége kereste fel von dem Bussche-Haddenhausen helyettes államtitkárt, hogy nyilatkozatát kérje a keleti zsidók autonómiájának és a palesztinai telepítés kérdéseiben. Mióta Oroszországban a forradalom vette át az uralmat, a birodalom nemzetiségei arra törekzenek, hogy egymásután levessék a régi cárizmus még fennmaradt jármait és nemzeti vagy legalább kulturális autonómiát követelnek. Ebből a küzdelemből az orosz és az orosz-lengyel zsidóság is kiveti a részét és összes erőit veti harcba a jogért, hogy vallási, nyelvi, iskolai és közigazgatási ügyeit saját hatáskörében, függetlenül intézhesse. Balfour ismert kijelentése, mely anélkül, hogy Palesztina majdani politikai hovatartozását érintené, egy zsidó nemzeti otthon létesítését biztosítja, felébresztette az általános, komoly érdeklődést a palesztinai helyzet iránt. Gróf Czernin és Talaat pasa török nagyvezér rokonszenven nyilvánításai után von dem Bussche-Haddenhausen az említett küldöttségnek a következő kijelentéseket tette: „Mélyen bánjuk a zsidó kisebbség kultúrája és sajátossága fejlesztésére irányuló kívánságait azon országokban, ahol erősen kifejtett, különálló életet folytatnak és hajlandók vagyunk ezen törekvéseik jóindulatú támogatására. A zsidóság és a cionisták palesztinai törekvéseit illetően üdvözlöm a kijelentéseket, amelyeket nemrég Talaat pasa nagyvezér tett és különösen a császári ozmán kormány ama szándékát, hogy a zsidósággal szemben eddig is tanúsított barátságos magatartása szellemében, a zsidó telepítés fellendítését Palesztinában, az ország befogadóképességéhez mért szabad bevándorlási engedély, valamint az államtörvényeknek megfelelő helyi önkormányzat és kulturális sajátosságaik szabad fejlesztése által előmozdítani fogja...”

A „REMÉNY” II. IFJÚSÁGI MATINÉJA. Zsúfolt teremben zajlott le február 10-én a Pesti Izr. Hitközség dísztermében a Remény zsidó ifjúsági folyóirat II. ifjúsági matinéja. A gonddal és ízléssel egybeállított műsor számai frappáns hatásúak voltak, Neu Gizi és a nyolcéves Tomschinsky Sulamit hegedűjátéka elragadta a fiatal közönséget. Gara hadnagy kitűnően szavalt héber költeményekből. Krausz Jenő zsidó népdalokat adott elő Krausz-Bokor gyűjteményéből. A kis Wachsberger Márta nagy hatással szavalt el Frug „Könnyek serlege” c. költeményét héber nyelven. Az élvezetes zongora-, hegedű-, cselló-, férfi- és női ének-, szavaltat-, tréfás gyorsrajzolás- és táncszámok művészi rendezése Bokor Izsó érdeme volt.

V. J. O. D. Ez a négy betű a német zsidóság hatalmas új szervezetét jelenti, melynek teljes címe: „Vereinigung jüdischer Organisationen Deutschlands zur Wahrung der Rechte der Juden des Ostens.” Az új szervezetben képviselve vannak a Zentral-Verein deutscher Staatsbürger jüdischen Glaubens, a német-zsidó Nagypáholy, a Hilfsverein, a Verband és az összes cionista szervezetek is, tehát a legszélsőbb irányú zsidó egyesületek léptek szövetségre közös munkára, hogy egyrészt a keleti orosz-lengyel zsidóság vallási és polgári egyenjogúsításáért küzdjenek, másrészt önálló zsidó kultúrájuknak jogáért, valamint a szabad bevándorlásért az ozmán birodalomba és a zsidók szabad letelepedéséért és az önálló zsidó kultúra ápolásáért Palesztinában. Az új szervezet vezetőségében is a különböző árnyalatok képviselői foglalnak helyet. Hasonló

szervezésre szólítják fel az osztrák-magyar zsidóságot is, hogy a központi hatalmak egész zsidósága egységes állást foglaljon el a keleti zsidóság jogainak kivívásáért.

PAPAVATÁS. A Ferenc József rabbiképzőben három új papot avattak fel, Gerson József dr.-t, Geyer Arthur dr.-t és Resofszky Artur dr.-t. Az avatóbeszédet dr. Hevesi Simon mondta, mélységes szavakban feltárva a zsidó papság hivatását. Blau Lajos dr. lendületes rektori avatója után Gerson József dr. mondott emelkedetthangú búcsút társai, az avatottak nevében.

* **HYMEN.** Krausz-Ács Mór munkatársunk eljegyezte Gottlieb Hermann leányát, Bellát Szatmárt.

Gábor Sándor eljegyezte Korein Dezső leányát Margitot.

Kálmán József tordai földbirtokos, hitközségi alelnök január 2-án tartotta esküvőjét Farkas Mariskával Kolozsvárt.

Sámuel Jenő eljegyezte Hirsch Blankát Kolozsvárt.

Szaj-és-fogápolásra kitanuló
Födormentha-Lysoform

VIZSGÁKRA

magántanulókat gyorsan, felelősséggel készít elő a

Zsoldos-tanintézet

Budapest, VII., Dohány-utca 84. Telefon: 32-40.

A középiskola összevont tananyaga megrendelhető

K Ö Z G A Z D A S Á G.

A PESTI HAZAI ELSŐ TAKARÉKPÉNZTÁR EGYESÜLET 1917. ÉVI ZÁRSZÁMADÁSA 13.145,793 K 64 f nyereséggel zárul. Az igazgatóság február hó 27-én tartott rendes közgyűlésnek javasolta, hogy az alapszabályszerű jutalékok kihasítása után fennmaradó összegből osztalékul minden részvényre 750 K, vagyis összesen 9.375.000 K fizetessék ki, 1.000.000 K az árszió-tartalékalapra, 100.000 K a nyugdíjalapra, 50.000 K pedig köz- és jótékony célokra fordíttassék, 250.000 K adassék a tisztviselők külön jutalmazására és 1.121.455 K 03 f vitessék át új számlára.

A SALGÓ-TARJÁNI KÖSZÉNBÁNYA RÉSZVÉNY-TÁRSULAT a minap tartott ülésében megállapította az 1917. évi zárszámadásokat és elhatározta, hogy a március hóban tartandó ötvenedik közgyűlésnek részvényenkint 35 korona osztalék (1916-ra 25 K, 1915-re 35 K) fizetését fogja indítványozni. Ugyanezen ülésében dr. Reimann Ernő és Gergely Hugó igazgatóhelyetteseket igazgatókká, Fillenz Zsigmond és Müller Albert cégvezetőket igazgató-helyettesekké, Hoffmann József, Takács Mihály, Loránt Róbert, Freund Zoltán és Szilágyi Emil főtisztviselőket cégvezetőkké, Révész István főhivatalnokot pedig titkárrá nevezte ki.

A CS. KIR. SZAB. WIENER BANK-VEREIN február hó 12-én megtartott rendkívüli közgyűlése elhatározta a részvénytőkének 150 millió koronáról 180 millió koronára való felemelését 75.000 darab, egyenként 400 korona névértékű, 1918 január 1-től osztalékjogosult részvény kibocsátása által.

AZ EGYESÜLT BUDAPESTI FŐVÁROSI TAKARÉKPÉNZTÁR múlt évi mérlege 3.928,906 K 11 f tiszta nyereséget tüntet ki a tavalyi 3.483,544 K 45 f tiszta nyereséggel szemben. Az igazgatóság a március 2-ára egybehívott közgyűlésnek javasolni fogja, hogy részvényenkint a tavalyi 100 K-ás osztalékkal szemben 110 K-ás osztalék fejében 2.750.000 K fizetessék ki.

NEMZETKÖZI KIVITELI ÉS BEHOZATALI R.-T. Ezzel a céggel ma új vállalat alakult 10 millió korona alaptőkével, a Hitelbank és a Kereskedelmi Bank közreműködésével. Az alapítók dr. Riess Jenőt, a Haditermény Részvénytársaság igazgatóját hívták meg az új vállalat vezérigazgatójává.

* **ABÁDI IMRE ÉS JÁVOR BELLA NEVELŐINTÉZETE.** Budapest, Kossuth Lajos-utca 11. Keresünk egy 14—16 éves német vagy magyarajkú vallásos zsidófiút, szegény félárvt vagy egész árvt, kinek szorgalma, hűsége ellenében pótolnánk a hiányzó szülői szeretetet és otthont és aki teljes ellátáson kívül ruházatot is kapna. Teendői közben pedig ideje és alkalmja volna ahhoz is, hogy hiányzó ismereteit kibővítsé és sok szépet és hasznosat tanuljon. Jó-lelkű, becsületes, törekvő fiúk azonnal jelentkezhetnek a fenti cím alatt.

* **ZSIDÓ ÁRVALEÁNY,** gépelésben és irodai munkákban jártas, olyan állást keres, ahol szombatot nem kell dolgoznia. Címe: Roth Johanna, Akácfa-utca 27. I. 35.

Régi könyvtárakat

megvásárol **SCHLESINGER JÓZSEF**
Budapest, VII., Király-utca 1. szám

ROSENSTINGL

perzsaszőnyeg raktára nagyban és kicsinyben
BUDAPEST, IV., DEÁK-TÉR 4. SZ.
TELEFON: 6-76.

PÁLYÁZATOK

A pesti izr. hitközség előljáróságától (VII., Sip-utca 12.)

A pesti izr. hitközség előljárósága ezennel pályázatot hirdet:

1. az *Agoston Lajosné, szül. Stern Malvin*-alapítványból egy 380 koronás kiházasítási segélyre az alapító, vagy férje rokonai számára. (Benyújtási határidő márc. 15.);

2. a *Bauer Mór és Fanny*-alapítványból három, egyenkint 190 koronás segélyre, helybeli szegény özvegynek támogatására, vagy kiházasítási segélyül árva leánynak, esetleg valamely arra méltó személy vagy család nyomorának enyhítésére. (Benyújtási határidő márc. 15.);

3. a *Bettelhelm Miksa és neje sz. Hirschfeld Ernesztin*-alapítványból egy 1000 koronás segélyre az alapítók egy vérrokona számára. (Benyújtási határidő márc. 15.);

4. a *Deutsch-Wittenberg*-alapítványból egy 152 koronás kiházasítási segélyre az alapítók rokonai számára. (Benyújtási határidő márc. 15.);

5. a *Diamantstein Mor* jótékony alapítványa vagyontalan gyermekágyasok részére, alapítvány kamataiból több, egyenként 100 korona segélyre. Elsőbbséggel bírnak az alapító vérrokonai, azután Zsámbékról (Pestm.) és környékéről származók. (Áldott állapotban levő nők az év folyamán bármikor pályázhatnak);

6. az *Ehrlich Bernát*-alapítványból egy 576 koronás kiházasítási segélyre, kizárólag az alapító valamelyik egyenes leszármazottja számára. (Benyújtási határidő márc. 15.);

7. a *Zsámbéki Fischer Ármán* jótékony alapítványa esetleg több pályázó között megosztható 171 korona kamataira szegény leányok számára, kik között az alapító Regina nevű nővérének rokonai elsőbbséggel bírnak. (Benyújtási határidő március 15.);

8. a *Kövesgyüri Lovag Freystadtler Antal*-alapítványból több, különböző összegű segélyre, kizárólag az alapító, vagy neje oly izr. vallású szegény kiskorú rokonai számára, kik kézműves vagy gazdasági pályára ohajtanak lépni, a tanítási díjak, vagy önállósítás esetén az első berendezés költségeinek fedezésére. (A kérvények az év folyamán bármikor benyújthatók);

9. *Gomperz Veronika*-alapítványból egy 432 koronás kiházasítási segélyre az alapító Gomperz Veronika atyai vagy anyai (Rosenthal) ágból származó rokona részére. (A segély elnyerőjének aug. 15-ikéig kell házasságot kötni. Benyújtási határidő márc. 15.);

10. a *Gráner Jónás*-alapítványból egy 1596 koronás kiházasítási segélyre, az alapító egy szegény rokona számára. (A segély elnyerőjének július 21-én kell esküvőjét megtartania. Benyújtási határidő márc. 15.);

11. a *Haas Joachim*-alapítványból egy 1080 koronás kiházasítási segélyre, kizárólag az alapító pesti vagy óbudai szegény rokonai számára. (Benyújtási határidő márc. 15.);

12. a *Haiduschka Károly*-alapítványból egy 380 koronás kiházasítási segélyre. (Benyújtási határidő márc. 15.);

13. a *Hay Ignác és Rozália*-családi alapítvány valamennyi pályázó között egyenlő arányban megosztandó, 360 koronát kitevő kamataira (azok, akik szegénységüket hatóságilag igazolják, két részt kapnak), melyekre az alapítók következő leszármazottai tarthatnak igényt: Hay Nini férj. Kramer Rudolfné; Hay Szidónia férj. Hay Gyuláné; továbbá az ezektől egyenes ágon leszármazók. (Benyújtási határidő márc. 15.);

14. az *ifj. Hay Ignác* családi alapítványból 22 egyenként 600 korona segélyre, az alapító apai ágon leszármazó vérrokonai számára. Tekintettel arra, hogy a közelebbi rokonság foka is igazolandó. (Benyújtási határidő márc. 15.);

15. a *Hay Mihály L.*-alapítvány 720 koronát kitevő kamataira az alapító két szegény vérrokona számára. (Tekintettel arra, hogy a közelebbi rokonok a távolabbiakkal szemben elsőbbséggel bírnak, a rokonság foka is igazolandó. Benyújtási határidő márc. 15.);

16. a *Hegner-Friedmann*-alapítvány 1500 korona kamataira, kizárólag zsidó vallású elszegényedett budapesti

kereskedő, vagy iparos számára. A kamatok két pályázó között az előljáróság által meghatározandó arányban megoszthatók. Az alapítók igazolt vérrokonai elsősorban fognak figyelembe vétetni. (Benyújtási határidő márc. 15.);

17. a *Holitscher Farkas*-alapítványból két, egyenkint 76 K-ás kiházasítási segélyre, elsősorban árvaleányok számára. (Benyújtási határidő márc. 15.);

18. a *Kassowitz I. H. és Rózalia*-alapítványból egy 410 korona 40 filléres kiházasítási segélyre, az alapítók rokonai számára. (A segély elnyerőjének május hó 18-ikán kell esküvőjét megtartani);

19. a *Klepetatsch Ignác*-alapítványból egy 190 koronás kiházasítási segélyre, egy szegény árvaleány számára. (Benyújtási határidő márc. 15.);

20. a *Koronázási jubileumi* alapítvány 800 korona kamataiból esedékes, több pályázó között megosztható ösztöndíjra, szegénysorsú, izr. vallású magyar művészek, esetleg művésznövendékek számára. (Benyújtási határidő márc. 15.);

21. a *megyeri Krausz Lajos*-alapítványból egy 760 koronás kiházasítási segélyre, az alapító rokona számára. (Benyújtási határidő márc. 15.);

22. a *Kunewalder L. M és F. M.*-alapítványból 10—40 koronás három hónap alatt visszafizetendő kamatmentes kölcsönökre, kiskereskedők, házalók és piaci árusoknak. (A kérvények az év folyamán bármikor benyújthatók);

23. a *Langer W. Benő és neje szül. Margulies Henriette*-alapítványból egy 767 K 60 filléres kiházasítási segélyre az alapító vagy neje egy rokona számára. (Benyújtási határidő márc. 15.);

24. a *Leopold Ignác és Katalin*-alapítványból egy 182 korona 40 filléres kiházasítási segélyre. (Benyújtási határidő márc. 15.);

25. a *Minnich Agoston*-alapítvány kamataiból kiadandó két, egyenként 600 koronás segélyre, egy 18 évesnél nem fiatalabb, izr. vallású, szegény, tisztességes leány és egy ugyanilyen, magát önállósítani ohajtó kereskedő segélyezésére. (Benyújtási határidő márc. 15.);

26. a *Neuschloss-Benwenisty*-alapítványból egy 285 koronás kiházasítási segélyre, szegénysorsú leány számára. (A segély elnyerőjének okt. 23-án kell esküvőjét megtartania. Benyújtási határidő augusztus 15.);

27. a *Pollák Jakab*-alapítványból egy 152 koronás kiházasítási segélyre. (Benyújtási határidő március 15.);

28. a *Pollák Leon és Laura*-alapítványból egy 950 koronás kiházasítási segélyre az alapítók rokona számára. (Rokonpályázó hiányában, nem rokonnak csak 570 korona adható ki. Benyújtási határidő március 15.);

29. a *Reich Ármán és Blau Fanny*-alapítványból egy 470 korona 25 filléres kiházasítási segélyre szegény rokon vagy árvaleány számára (a segély elnyerőjének július hó 28-án kell esküvőjét megtartania. Benyújtási határidő március 15.);

30. a *Reich Gábor és Sarolta*-alapítványból két, egyenkint 380 koronás kiházasítási segélyre, az alapítók rokonai számára. (Reich Gábor rokonának május 14-én, Reich Gáborné rokonának pedig július 21-én kell esküvőjét megtartania. Benyújtási határidő március 15.);

31. a *Rosenfeld Éltás* kiházasítási alapítvány két, egyenkint 270 koronát kitevő kamataira, két házassuló, akár leány-, akár férfitrokon számára, kiknek vagy május vagy július hó 23-án kell esküvőjüket megtartaniok. (Benyújtási határidő március 15.);

32. a *Schnitzer Dávid*-alapítványból két, egyenkint 465 korona 50 filléres kiházasítási segélyre. (Benyújtási határidő március 15.);

33. a *Schossberger-Deutsch*-alapítványból egy 262 korona 20 filléres kiházasítási segélyre (a segély elnyerőjének június hó 9-éig kell esküvőjét megtartania. Benyújtási határidő március 15.);

34. a *Spitzer Gerzson*-alapítványból egy 1350 koronás kiházasítási segélyre az alapítók rokona számára. Amennyiben az alapító valamely egyetemi hallgató rokona szigorlati díjakra, vagy pedig valamely kezdő iparosmester, vagy gazdálkodó rokona az első berendezkedés költségeire

segélyért folyamodnék, az 1350 korona kiházasítási segély ezuttal egy leány- és egy férfirokon közt megosztható.

35. a *Taub Nina karlsbadí gyógysegély-alapítványból* 25, egyenként 300 koronás segélyre olyan helybeli szegény betegeknek, kiknek karlsbadí gyógyfürdő használata van orvosilag javalva. A segély elnyerőinek még ebben az évben 4 hetet kell Karlsbad gyógyfürdőben tölteniök és ott magukat gyógykezeltetniök. (Benyújtási határidő március 15.);

36. a *Taub Salamon-alapítvány két* pályázó között megosztható 1440 korona kamataira az alapító rokonai számára, vagy kiházasítási segélyül, vagy elszegényedett férfi támogatására. (Benyújtási határidő márc. 15.);

37. a *Trebitsch Sámuel és neje szül. Simon Ilka-alapítványból egy* 114 koronás kiházasítási segélyre. (Benyújtási határidő március 15.);

38. a *Wahrmann Sándor-alapítványból egy* 1368, esetleg két 684 koronás kiházasítási segélyre kizárólag az alapító szegény rokonai számára. (Benyújtási határidő márc. 15.);

39. a *Welsz Jakab és Johanna-alapítványból egy* 144 korona 40 filléres kiházasítási segélyre az alapítók egy rokona számára. (Benyújtási határidő március 15.);

40. a *Wolfner Gyula és Karolín-alapítványból egy* 304, esetleg két 152 koronás kiházasítási segélyre az alapítók rokonai számára. (Benyújtási határidő március 15.).

A kellően felszerelt és a folyamodók pontos lakáscímét is feltüntető folyamodványok az alulírott előljáráshoz küldendők. A benyújtási határidő eltelte után beküldött folyamodványok csak abban az esetben fognak figyelembe vétetni, ha a határidőn belül igényjogosult pályázó nem jelentkezett. A folyamodványokhoz melléklendők: születési, szegénységi bizonyítvány, hiteles okmányok a vérrokonság igazolására. Kiházasítást alapítványokra folyamodóknak a fentiekén kívül még az eljegyzést igazoló tanúsítványt, míg a *Freystädler-alapítványra* folyamodóknak a gazdasági vagy ipari tanintézet látogatási bizonyítványát, vagy az illetékes iparhatóság által láttamozott tanoncszerződést, ösztöndíjért folyamodóknak pedig iskolai bizonyítványait is kell csatolniok.

Kiházasítást alapítványokra csak eljegyzett hajadonok pályázhatnak. Azok, akik a felsorolt alapítók valamelyikének nem rokonai, az alapítvány megnevezése nélkül, csupán valamelyik kiházasítási alapítványból leendő segélyezés iránt folyamodhatnak. Ezek azonban csak helyben lakó leányok lehetnek.

Az egyes kiházasítási segélyek elnyerői kötelesek lesznek házasságukat a zsidó vallás szertartásai szerint egyháziilag is megáldatni és pedig az esketési határidőhöz kötött alapítványi kamatok elnyerői az ott jelzett határnapon, a határnap nélkülieké pedig az 1918. év végéig.

Azon pályázó menyasszony, ki a pályázat eldöntése előtt házasságot kötött, a segélyre való igényét elvesztette.

Bővebb felvilágosítás Gábor Gyula dr. hitközségi ügyész hivatalos helyiségében (VII., Síp-utca 12. I. 7. sz. alatt) bármely hétköznapon d. e. 9—1 óra között nyerhető.

Budapest, 1918 január hó 1-én.

A pesti izr. hitközség előljárása.

IZRAELITA ÖSZTÖNDÍJAK.

Az Országos Magyar Izraelita Ösztöndíjegylet választmánya a következő ösztöndíjakra pályázatot hirdet:

I. Ferenc József-féle öt egyenként 400 K, báró Eötvös József-féle 400 K, dr. Pollák Henrik-féle 200 és 400 K, Baumgarten Bernát-féle négy 200 K, Pesti Chevra Kadisa-féle három 200 K, Wahrmann Mór-féle két 240 K, Kunewalder M. L. és F. M.-féle egy 200 K, Rapoch Ignác és Franciska-féle 400 K, Sváb Sándor és Lujza-féle két 200 K, Leitersdorfer Lipót-féle 400 K, Wahrmann Sándor-féle két 200 K, dr. Kaufmann Dávid és neje-féle két 200 K, Sváb Károly-féle 240 K, Taub Salamon-féle 240 K, Fochs M. L.-féle 200 K, Fochs Johanna-féle 200 K, Sternthal

Arthur-féle 200 K, Neumann Miksa és Julia-féle 200 K, dr. Kózsay József-féle 200 K, dr. Böhm Jakab-féle 200 K, Sváb Lőrinc-féle 200 K, Singer Vilmos-féle 200 K, dr. Goldberger Adolf-féle 200 K, dr. Hirschler Ignác-féle 200 K, Schreiber Ignác és Fanny-féle 200 K, Schwarcz Ábrahám és neje-féle 200 K, Hatvany-Deutsch Bernát-féle 200 K, Stern Ignác és Anna-féle 200 K, Bloch Mózes-féle 200 K, Baumgarten A. Fülöp és Fanny-féle 200 K, Stern Miksa-féle 200 K, Wolfner Zsigmond és Anna-féle 200 K, Latzkó Náthán-féle 200 K, Kohn Márton-féle 200 K, Goldziher Miksa Adolf-féle 200 K, Csillag Sándor és neje sz. Neuschloss Róza-féle 200 K, lovag Landau-Horace-féle 200 K, dr. Lederer Béla-féle 200 K, megyeri Krausz Lajos-féle 200 K, dr. Stern Samu-féle 200 K, Freund Adolf és neje sz. Engel Teréz-féle 400 K, Pollák Jakab-féle 200 K, báró Popper Lipót-féle 160 K, dr. Oesterreicher Ede-féle 160 K, Schreiber Mór és Ernesztin-féle 160 K, Kohn Salamon és Jozefa-féle 160 K, Spitzer Gerzson és Julia-féle 160 K, Wolfner Gyula-féle 160 K, Schmidl Mór és Mária-féle 160 K, Schwarcz Samu-féle 160 K, Gomperz Zsigmond-féle 160 K, Machlup Adolf-féle 160 K, Brachfeld Adolf és Mária-féle 160 K, dr. Erényi, Ullmann Sándor-féle 160 K, dr. Hirsch Ármin-féle 160 K, Krausz Zsigmond és Zsófia-féle 160 K, ifj. Deutsch Fülöp-féle 160 K, Kácser Vilmos és neje sz. Brumberger Julia-féle 160 K, Holzmann Fülöp és neje sz. Flax Jozefin-féle 400 K, Riesz Zsigmond és neje sz. Kepes Hermina-féle 200 K, Kepes László és fiai Ödön és Pál-féle 200 K, dr. Weinmann Fülöp-féle 200 K, Jónás Bernát-féle két 200 K, Schwarcz Sándor és neje sz. Brachfeld Sarolta-féle 160 K, Schweiger Zsigmond és neje sz. Brachfeld Lujza-féle 200 K, Baumgarten Henrik-féle 200 K, dr. Rottmann Ármin és neje sz. Heller Olga által bold. Kitty leányuk emlékére adományozott 200 K, Singer Mátyás-féle 160 K, Wolfner Zsigmond és neje-féle 160 K, az egyesület által néhai dr. Simon József emlékére alapított 200 K, dr. Berger Viktor-féle 200 K, Berger Sándor-féle 200 K, Fleiszig Mór és neje sz. Elfer Hermina megboldogult leánygyermekük Irma férj. Kalmár Hugóné és Olga-féle 275 K, Molnár-Mendlovits Ernő-féle 200 K, Molnár-Mendlovits Menyhért-féle 200 K, dr. Stiller Mór és neje sz. baranyavári Ullmann Sarolta-féle 400 K, az egyesület által néhai dr. Stiller Mór emlékére alapított 200 K, négy egyleti alapítvány egyenként a 200 = 800 K, Grünfeld Jakab és neje sz. Krausz Alojzia-féle 200 K, Breitner L. Zsigmond és neje sz. Stern Teréz két ösztöndíj a 300 = 600 K, a pesti izr. hitközség által dr. Vázsonyi Vilmos névre alkotott alapítvány 400 K, Bencze-Wellisch Margit-alap orvost. nőhallg. 220 K, dr. Halom Dezső és neje sz. Horvát Margit-féle 200 K, báró Ohrenstein Henrik-alap 600 K, Ledermann Mór és neje-féle ösztöndíj közgazdasági tanulmányokat folytató főisk. hallgató számára szolgáló 300 K, dr. Tihanyi Mór adománya orvostanhall. 200 K, dr. Dési Géza adománya 300 K, Stricker Sándorné sz. Polányi Laura dr. két ösztöndíj adománya egyenként 300 = 600 korona ösztöndíjakra.

A 200 K-án aluli ösztöndíjak a folyó évben 200 K-ás összegben jutnak kiosztásra. Pályázhatnak izr. vallású szegény tanulók, kik Magyarország valamely magasabb tanintézetén szorgalom és jó erkölcs által kitűnnek. Ez alkalommal ily magasabb tanintézetekül kijelöltetnek az Országos Rabbiképző-Intézet, a budapesti, debreceni, kolozsvári és pozsonyi tudományegyetem, a kir. József műegyetem, a budapesti állatorvosi főiskola, a budapesti keresk. akadémia akadémiai tanfolyama, a budapesti keleti kereskedelmi akadémia, megjegyeztetvén, hogy a Holzmann Fülöp és neje-féle ösztöndíjra kizárólag műegyetemi, mezőgazdasági, bányászati és erdészeti akadémiai hallgatók pályázhatnak. Pályázók a felfolyamodványukhoz hiteles szegénységi s a múlt és folyó tanévben tett előmenetelükről szóló bizonyítványokat, különösen a lecke-könyv (index) hiteles másolatát tartoznak csatolni. A sajátkezűleg írt kérvényben minden pályázó köteles pontosan megjelölni, hogy eddig miféle egyleti, egyetemi vagy más ösztöndíjban részesedett s amennyiben még semmiféle ösztöndíjban nem részesedett, ezt kijelenteni. Orvostanhallgatók

és hallgatónok ezenfelül kötelesek folyamodványukban nyilatkozni afelől, hogy van-e valami alkalmazásuk és ha van, hol és mennyi javadalmazással? Ha folyamodó ebbeli kötelezettségének meg nem felelne, vagy folyamodványában a valóságnak meg nem felelő adatokat adna elő, folyamodványa tárgyaltni egyáltalán nem fog. A kérvények f. é. február hó 28-áig az Országos Magyar Izraelita Ösztöndíjgyűlés elnökségéhez (Budapest, VII., Síp-utca 12. sz. I. e. 9.) küldendők. Ugyancsak a fenti feltételek mellett pályázat hirdettetik 5-5 egyenkint 300 K-ás ösztöndíjra hadból visszatérő műegyetemi hallgatók számára, amelyekből öt ösztöndíjra f. é. március hó 15-éig, ötre pedig f. é. június hó 15-éig kell a pályázati kérvényeket benyújtani.

Budapest, 1918 február hó 10-én.

Az Országos Magyar Izraelita Ösztöndíjgyűlés.

TEXAS KÉZIDARÁLÓ

A „Texas” gyorsdaráló a jelenkor legjobb és legolcsóbb darálója, mindenféle magot, kukoricát, búzát, zabot, árpát megőröl. Ára 100 K. Csomagolás és postaszállítási költség 6.42 K. Árjegyzék ingyen és bérmentve. Kapható:

KIRÁLY ALAJOS utóda KIRÁLY SÁNDOR
cégnél,
Budapest, VI. kerület, Felsőerdősor-utca 6. szám.

HÜTTL TIVADAR cs. és kir. udv. szállító, porcellángyáros
Budapest, V., Dorottya-u. 14.

Bel- és külföldi porcellán-, fayence- és üvegárúk.
Használati s dísz tárgyak legnagyobb választékban.

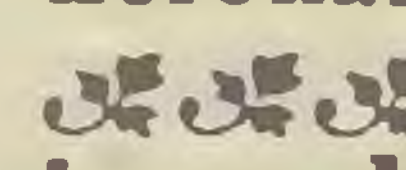
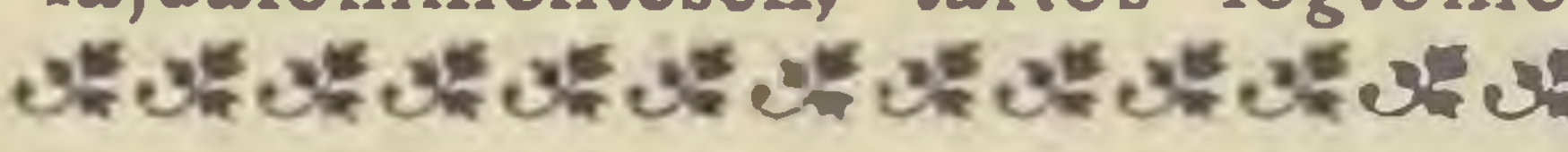
:: KERTÉSZ MÓR ::

órás és ékszerész, Budapest, VII., Király-u. 83.

Vesz és elad briliánsot, gyöngyöt, drágaköveket, aranyat, ezüstöt, ékszert és régiségeket. Veszek zálogjegyet
:: Telefon 95-48

Csillárok legmodernebbek, óriási választékban készpénz v. törlesztés ellenében. Gázfürdőkályhák, gázsütők, gáztűzhelyek, gázfűzők, gázvasalók kaphatók Vilmos császár-út 3.

Hajszálakat hölgyek arcáról, karjáról végleg kiirtja felelősséggel „Miracle” törv. védett módszerével Pollák Sarolta kozmetikai intézete Andrassy-út 38. I. (Párisi áruházal szemben). Ártalmatlan, fájdalom nélküli kezelés. Rögtöni hatás. Vidékre a szert utasítással díszkréten küldi. SZÉPSÉGÁPOLÁSA: arcgőzőlés, arcmasszázs. Szeplők, pattanások, miltesszerek, összes szépséghibák kezelése. A kúrákhoz szükséges szerek szétküldése. 15 évi működés.

FOGAK szápad és gyökéreltávolítás nélkül, 10 évi jótállással. Arany koronák és arany hidakat legújabb amerikai módszer szerint készít:
GROSSMANN S. és fogorvos: dr. KÁLI H. P. Budapest, csak VII., Erzsébet-körút 50, I. emelet. Foghúzás teljesen fájdalommentesen, tartós fogtömések. Mérsékelt árak. Vidékiek 24 óra alatt kielégítettnek

Kézzel hímzett vagy előrajzolt HORVÁT ÁKOS

divatos női blúzok, női ruhák, gyermekruhák, ernyők, valamint függönyök, vitrageok, ágy- és asztalterítők, kertipárnák és egyéb kézimunkákat olcsón vásárolhat üzletemben.

BUDAPEST, VII., Erzsébet-körút 24.
Fióközleteim: IV., Várház-körút 6.
Kossuth Lajos-u. 6. V., Lipót-körút 18.

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

• CHRONOGRAFH.
• REPETITION ÉS
ZSEBÉBRESZTÖK

CUENDEZ CONSTANT

Svájc és Németország zseb-, inga- és díszóragyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATORÁK, GYŰRŰ-
ÓRAK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRAK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Használt zongorát, pianínót, cimbalmot és harmoniumot vagy bármely egyéb hangszert új hangszerre becserélünk vagy készpénzért megveszünk
Telefon József 60-68

STERNBERG hangszer-gyár, Budapest, VII., Rákóczi-út 60.szám.

Népművészeti állandó kiállítás.

Régi torontái: tvilimszönyegek, régi a r a n y és s z i -
n e s hímzések, katrincák, arany- és ezüsthímzésű
kötények. Azonkívül népviseleti ünneplő-ruhákba
öltözött bábuk.

Kövesiné

Budapest, IV. ker., Korona-utca 3. szám.

ZÁLOGCÉDULÁKAT

briliánsról, gyöngyökről, bármilyen
ékszerről, úgyszintén ruhaneműek-
ről és szönyegekről a legmagasabb
árban veszek. — Ékszerek és órák
nagy választékban olcsón kaphatók.

ADLER SÁNDOR ékszerész és órás-specialista
Budapest, VI. kerület, Király-utca 44. szám.

MAJOR J. GYULA

zsidó tárgyú zeneművei.

Zsidó vallású énekek vegyes- és férfikarra 4.— K
47. Zsoltár férfi- vagy vegyeskarra zenekar-
vagy orgonakísérettel. Partitúra 10.— „
Szólam —.60 „
Az utolsó főpap, bariton, hegedű és zongora 6.— „
Ugyanaz csak zongorára 3.— „
Ción rózsája, dal 4.— „
IV. Szimfónia (Dreyfuss) négykézre 9.— „

A zeneművek a szerkesztőségnél vagy a szerző-
nél rendelhetők meg.

ÉKSZERÉSZ, ARANY- ÉS EZÜSTMŰVES **ADLER J.**

VESZÉK gyöngyöt, briliánsokat és mindennemű nemesköve-
ket vagy platínát, aranyat és ezüstöt a legmagasabb árban.

MŰHELY ÉS RAKTÁR:

BUDAPEST, V., DOROTTYA-UTCA 10.

TELEFON: 37-19.

Gyermekdivat-szalón. Különle-
gességek fiú- és leánykaruhák-
ban. Eredeti modellek fiatal leá-
nyok részére.

Pressburger E.

Budapest
IV., Kígyó-tér 4. (Félemelet.)

Telefon
15-51

SALZER J.

Telefon
15-51

Papírszalvéta-gyár
Budapest, IV., Ferenc József-rakpart 15. sz.

WELS, BUDAPEST

VI., Váci-utca 27., 33. (Piarista-palota.)

Iparművészeti különlegességek. Arany-,
ezüst-, márvány-, bronz-, bőr- és furnir-
dísz tárgyak

Haladás tanintézet

Budapest, VI., Gróf Zichy Jenő-u. 19

Szaktanítás. — Nyelvek. — Korrepetálás. — Hölgyeknek külön tanfolyam.

előkészít polgári-, reál-, kereskedelmi iskolai, gimnáziumi
magánvizsgálatokra, érettségire

MEGNYILT EURÓPA SZÁLLODA KÓSER ÉTTERMEI NAGYMEZŐ-UTCA 9. SZERECSEN-U. SAROK

Kitűnő konyha. — Polgári árak. — Állandóan csapolt sör. **PFEIFER**

Ponyvakölcsönzés

mérsékelt

kölcsöndíj mellett

FALUDI ÉS ELEK zsáknagykereskedők,
BUDAPEST, V., Nagykorona-utca 22. sz.
Telefonszám: 82-37. Sürgőnycím: „Segel“

Gabonaszák, gyapjúzsák
legolcsóbb beszerzése

Szalmazsák

és meleg

takarók foglyok részére

ELŐKÉSZÍTŐ, KORREPETÁLÓ S TOVÁBBKÉPZŐ

LEÁNYISKOLA

VEZETŐ: SEBES ERZSÉBET

ELŐKÉSZÍT MAGÁNVIZSGÁRA, ÉRETTSÉGIRE.

:: BUDAPEST, ::
VIII., GYULAI PÁL-UTCA 6. SZ.

:: TELEFON: JÓZSEF 38—89. ::

REICH ADOLF FIAI

KATONAI ZSINÓR- ÉS PASZO-
MÁNY GYÁRA ::

GYÁR: VI., PETNEHÁZY-UTCA 34.

IRODA ÉS RAKTÁR: V., ERZSÉBET-
TÉR 7. SZÁM. ::

TELEFON 90—04. ALAPÍTTATOTT 1868.

GYÁRT MINDENNEMŰ ZSINÓRT
ÉS PASZOMÁNYT. ::

Berlini Kozmetikai Intézet

Hajszálak eltávolítása véglegesen villannyal. Hámlasztó-
kúra. A legeredményesebb szépségápolásért garántálunk!
„Marion” szőrvessző ára 15 K, „Marion” fehéritő krém
ára 6 K, „Marion” hámlasztó ára 15 K. Törv. védve.

Hoffmann Marian, Budapest, VIII., József-körút 43.

Telefon: József 49—51.

Kitünő gyártmányú új
és használt **zongorák,**
pianinók állandó raktára
Gál Imre, Budapest,
VIII., Tisza Kálmán-tér 29.

GLÜCK GYULA

Budapest, VII., Akácfa-utca 4. sz.

Telefon: József 64—07.

Nagyothallóknak

nélkülözhetetlen a világhírű akusztik-
hallókészülék :: :: :: :: ::

DEUTSCHE AKUSTIK-GESELLSCHAFT

:: magyarországi raktára ::

PÜRCHER ÉS FRITSCH

hölgyfodrászok, Budapest, V., Dorottya-utca 1.
(Gerbeaud-palota). Telefon: 76-37. Fióküzlet:
IV., Kossuth Lajos-utca 21. (Astoria-szálló).
Telefon: 127-01.

Fél transzformáció fültől
fülig külsőleg. Hátul betét
gyanánt is alkalmazandó.
Ára 150 K.

Műtermünkben a leg-
kitünőbb és legmodernebb
hajmunkák készülnek,
amelyek nem különböztet-
hetők meg a természetes
hajtól. Hajpótlékaink fe-

lülmulhatatlan művészi kivitelűek.

Az ország minden részében a legelittebb hölgyközönséggel állunk
összeköttetésben és számtalan elismerőlevéllel és kitüntetéssel iga-
zolhatjuk művészi munkánkat.

Levélbeli megrendeléseket pontosan és azonnal esz-
közlünk. — Kipróbálás díjtalan, vételkényszer nélkül.

Árjegyzék hajmunkák és szépségápolási cikkekről
ingyen és bérmentve.

Transzformáció a legtökéletesebb ter-
mészetes fekvéssel. Cégünk felülmul-
hatatlan specialitása. Ára 200 K.
Különleges színek mint szőke vagy
ősszel vegyített hajak. Ára 240 K.
Legcélszerűbb hajpótlék saját hajak
megkíméléséhez.

HATSCHKE és FARKAS
BUDAPEST, IV., KÁROLY-KÖRÚT 26

Telefon
142-78

Szemüvegek,
orrcsípítetők

orvosi rendelethez is.

Optikai
cikkek.

:: Teljes ::
mozgószínház-
berendezések.

ELESETT HŐSÖK

exhumálását és hazaszállítását teljes szavatosság mellett legolcsóbb díjakkal, engedélyek megszerzésével eszközli:
STARK J. hat. engedélyezett irodája
Budapest, VII. ker., Rákóczi-út 64. szám.

Mielőtt rendelne fűszer-, festék- és gyarmat-
árú cikket, forduljon árajánlatért:
STERN HENRIK nagykereskedőhöz
Budapest, VIII., Röck Szilárd-utca 6. sz.

Kefék, seprők, kicsinyben és nagyban árak
mellett **ZAFIR SOMA** kefenagykereske-
désében, Budapest, VI., Király-utca 16. sz.
I. udvar. Telefon: 13 65

KOHN INTERNÁTUS

izr. leánynevelő-intézet bennlakók és üdülő
leányok részére
Prospektus rendelkezőre **LŐCSE** Alapított: 1904. évben

KELETI J. Budapest, IV., Koronaherceg-utca 17.
Alapítva 1878. Telefon 13-76.
Modern orthopaediai és műleges végtagkészítő műterme és
orvos-sebészeti műszer és kötszer-gyáros. Különleges gyárt-
mányai: Keleti-féle szab. mű ábak, munka műkar és műkezek a
legújabb szabadalmazott rendszer szerint. Orthopaediai készülékei,
cs. és kir. szab. Keleti-féle sérvkötők, haskötők, gummigörccsérharis-
nyák, ludtálpbetétek, mankó és mankóbotok stb. Betegtölő- és ön-
hajtókocsik rokkantak és amputáltak részére. Villanyozó-készülékek,
valamint az összes betegápolási cikket nagy választékban, eredeti
gyári árak mellett

Szalámi

elsőrendű marhahúsból (száraz) **K 15** kilónként
elsőrendű marhahúsból (félszáraz) **K 13** kilónként

Reissenberger Gusztáv szalámigyárában
Budapest, VI., Szív-utca 45. szám. Telefon: 21-22.

RÖSER-TANINTÉZET

a) Felsőkereskedelmi, b) Polgári iskola, c) Nevelő-
internátus. — **Beiratások június 20-ától.** —
Értesítőt küld: RÖSER-tanintézet, Budapest, VI.,
Aradi-utca 10. szám

**Magyar
törő-
gummi**

Magyar címer
a védjegye!
Magyar diák
csak ezt vegye!

VÉDJEJEGY:

**Kapható
minden
papirke-
reskedés-
ben.**

Magyar rug-
gyantaárúgyár
r.-t. Budapest.

CSALÁDI HÁZAK, villák, bérházak, ipari és
gyártelepek, internátus, szanatórium, áruházaknak
s a többi megfelelő objektumok forgalmi vállalata
HUSZÁR A. Budapest, V., Zrínyi-utca 1. szám.
Gresham-palota. Telefon 81-08. Lakás-, üzlethelyi-
ség- és ingatlanhirdető-vállalat. Elsőrangú ajánlatok.
A főváros legmegbízhatóbb vállalata

KERTÉSZ JÓZSEF szücs

Budapest, IX., Üllői-út 9. sz. (Kálvin-tér közelében)
Szücs- és szörmeárúk nagy választékban. Mindennemű
alakítás és javítás elfogadtatik. Szörmeárúk megóvása

Régiségek Silbermannál

IV., Mechmed szultán-út
(Múzeum-körút) 17. sz.

Minek jár lyukas harisnyában?

Minek stoppol? 6 pár lyukas magas harisnyáért 4 pár,
6 pár lyukas, rövid harisnyáért 3 pár
teljesen új fejfel ellátott harisnyát adunk vissza, amit félcipőben is
viselhet. A kijavított harisnya páronként 1-60 K. Nem szabad
levágni a harisnya fejét, még ha teljesen rongyos is. Tegyen kísér-
letet. Nem fogja megbánni. Törvényileg védve.
Csak mosva fogadjuk el a harisnyákat!

Harisnyajavító, Horváthné. Budapest, Bálvány-utca 8.

Ő kir. Fensége Mária orleánsi hercegnő kam. szállító

Keifel & Hirsch

Budapest, IV., Váci-utca 12. szám.

Nagy raktár kész fűzőkben. úgyszintén mértékre ké-
szítve a régi jó szövetekből 100 koronától feljebb.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF.

Műtárgyakban, szöve-
gekben legelőszóbban nagy
választék régiségűrelet

FELDMAN I.

Budapest,
Erzsébet-körút 27. sz.
(Gambinus-bár).

Telefon 66-70.

„Hunnia“ nõi kalap-ípar

Villanyerdő bevezetett női kalapgyár, Budapest, VI., Kiváló-utca 14. Főcsoelet. Állandó modell-kiallítás. Művirágok, órák formák, talizmánok. Gyári áruk nagyban és kiskeresletben. Alakítások minden formájában.

Árvai és Salczer

Szücs- és szőrmearú

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ

**A főváros első és legrégibb csipkefestő-,
vegytintő és kolompfestő gyári intézete.**

Futár: az emberiség egyik. Hatali győzelmű. Megszűnt, bűnbakok, így az emberiség. Nagyon is a szűz, az első lépés, a kezdeti állás, a győzelem.

KATONAI PLAKETTEKET, JELVÉNYEKET

JAKOBI G. LAJOS

ELSNER OSZKAR

női divat nagyáruháza

BUDAPEST

IV., PÁRISI-UTCA 3

Koronaherceg-utca sarok

IV., CALVIN-TÉR

Kecskeméti-utca sarok

FIÓK-ÜZLETEK:

VII., RÁKÓCZI-ÚT 32. SZ.

II., FŐ-U. 52. sz.

Mindenki egyedül talpalhatja cipőjét!

Szállítunk közvetlenül a fogyasztóknak!

Bőrtalpvédő „Glória”

0	1
25-30	31-34
1-82	2-90
3	3
35-39	40-42
2-50	2-70
43-46	

Valódi tömorkatonai színtalpbőr-ből.

Elsőrendű, kiválóan tartós minőség a hozzávaló szőkekkel.

„TROPEDES”

Vaskapta K 9-50,

melynek segítségével mindenki maga végezheti a talpvédők felvarrását és kisebb talpjavításokat.

Eredeti

„Picard” K 1

„Makart” 90 f

készletenként
acél talp- és sarokvédő

vás- és acélból, horganyheggyel, bakancsok, csizmák és munkacipőkhöz alkalmas.

Felnőttek, úri-, női- és gyermekcipőkhöz

acélból, horganyheggyel, beállítva, készletenként.
Léghűtő talp, Kéz- és lábmelegítő.

Illustrált kéjegyzék ingyen és bérmentve. A talpvédőkből postán 6 készletből kérésre nem szállíthatunk. Vízszelvényű talpvédőknek, fogyasztási szövetkezeteknek és nagybani vásárlóknak engedély.

KOVÁTS IMRE ÉS TÁRSA

Budapest, IX/5., Üllői-út 11. szám.

90 fillér portóköltség előzetes beküldése ellenében küldöm vidékra ingyen és bérmentve 2400 színes rajst tartalmazó női

KÉZIMUNKÁ-értesítőmet.

BECK D. ANDOR

Budapest, VI., Dessoffy-utca 5, saját áruház. Meg nem felelő árukat készséggel kicserélem vagy kívánatra a pénzt visszaküldöm. — Régi vevőin részére szívesen küldöm kiválasztásra.

FIATALOS, ÜDE ARCBŐRT

varázsol elő 10 nap alatt és eltávolít minden teint-hibát, ú. m. mitesszer, pattanás, sárgafolt, ránc, orrvörösség, likacsos, hervadt, pettyhűdt bőrt, a dr. Kayserling-féle szépitőszert. A kúra egyszerű, otthon végezhető, minden feltűnés nélkül. Befejezése után az arc bőr ragyogó szépségben, gyermeki üdeségben és tisztaságban pompázik. 1 üveg 15 K bérmentve. Diszkrét szélküldés utánvétellel, vagy az összeg előzetes utalványozása ellenében.

Gyár: HIVARYON & Co. — Szétküldési hely: GROSS ANTAL, Budapest, VIII., József-körút 23/1.

Zsák és ponyva

vétel, eladás és kölcsönzés

Telefon: 16-21

SCHLESINGER ÉS TÁRSA

Budapest, V., Kálman-utca 14.

BABAJÁVITAS

és játékvásár. Babagyár, Budapest, VII., Szegényház-tér 11.

Koós József. Szűcsárúk rendelése,

javítása és átalakítása elfogadtatik. Megóvás. Tűz és betörés ellen biztosítva. Műhely: Budapest, IV., Sarkantyus-utca 11. Üzlet: IV., Mária Valéria-utca 7. (Hungária-szállodával szemben)

Perzsaszőnyegek

alkalmi vásárlások

Sternbergnél, Dob-utca 24.

WILHEIM ÉS GLASER

sebészeti gumilárók és kötözések nagykereskedése, BUDAPEST

VI., kerület, Nagymező-utca 51. szám 3

Telefon: 163-85

Telefon: 163-85

FEMINA

MARTON NOVEREN

divat-szalonja

Budapest, IV., Haris-bazár 6.

A szociális öltözködési modellnek megfelelően. Eredeti blúz-, ponyva-, ruha-, jakonkreációk saját tervek szerint.

Exhumálásokat

az összes európai harcterekről legszolidabb feltételek mellett anyagi
kezeléssel eszközölünk

SZENDE ES SZABÓ

szelött
GEBAUER KÁROLY R.-T.
exhumálási vállalkozás

Budapest, VII., Károly

király-út 4. szám

Telefon: 51-02

Elsőrendű szakintézet